

OTDK - DOLGOZAT

Ofodile Laura Azuka
BA

2013

A HUMÁN ERŐFORRÁS FEJLESZTÉSÉNEK EGYES KÉRDÉSEI
NIGÉRIÁBAN A GSSAAA PROJEKT ALAPJÁN

CERTAIN ISSUES IN HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT
PROJECTS IN NIGERIA THROUGH THE GSSAAA PROJECT

Ofodile Laura Azuka

Kézirat lezárása: 2012. november 4.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ GONDOLATOK	1
1. NIGÉRIA	3
1.1. Az afrikai kultúra	3
1.2. Nigéria etnikai térképe	3
1.3. Nigéria problémáinak gyökere	4
1.4. Az olajipar és a gazdaság	6
2. AGYELSZÍVÁS	8
2.1. Az agyelszívás fogalmi tisztázása	8
2.2. Migráció tényleges okai Afrikában	9
2.3. Az agyküldő országok lehetőségei	14
3. AGYVISSZANYERÉS	15
3.1. Versenyképesség	16
3.2. Nigéria versenyképessége	18
4. NIGÉRIA FEJLETTSÉGE - MÁSKÉPP	19
4.1 Humán fejlettségi index	19
4.2. Többdimenziós szegénységi index	20
4.3. Millenniumi Fejlesztési Célok - MFC	21
5. EGY OKTATÁSI MINTAPROJEKT	26
5.1 Oktatási helyzet Nigériában	26
5.2. Lehet-e jó Afrikának az agyelszívás?	29
5.3. GSSAAA - Government Secondary School, Afikpo Alumni Association	30
5.3.1 Government Secondary School Afikpo ismertetése	30
5.3.2 GSSAAA küldetése	32
5.3.3. Erőforrás vagy veszteség?	32
5.4. GSSAAA projektek	36
5.4.1. A GSSAAA befejezett projektjei	36
5.4.2. A GSSAAA folyamatban lévő projektje	39
5.4.3. A GSSAAA tervezett projektje	40
5.5. Eredmények – Az agyelszívás feloldása	41
ÖSSZEFOGLALÁS	42
IRODALOMJEGYZÉK	43

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Jelen dolgozatom témája az agyelszívás. Bár a probléma nemzetközi jellegű, kutatásomban egy fejlődő ország példáján keresztül vizsgálom az agyelszívás okait, következményeit és az agyvisszanyerés lehetőségeit. Személyes kötődésem és önnön tapasztalataim végett Nigéria szolgál referenciául a kutatásomban. Nigéria, mint egy a sok fejlődő ország közül, amely számára az agyak visszanyerése kulcsfontosságú faktor a fejlődési létrán való előrelépéshez.

Az ország általános, főként gazdasági szempontból érdekes helyzetének áttekintése után a migráció indukciós tényezői majd az agyelszívás következményei kerülnek elemzésre a dolgozatom első szakaszában. Ezek tükrében pedig az agyvisszaszívásnak a gyakorlati lehetőségeit veszem sorra. A dolgozatban releváns az oktatás témaköre, mint a fejlődés alapfaktora egy fejlődő ország számára. A kutatás folyamán az alábbi kérdésekre keresem a válaszokat:

- Képes-e egy fejlődő ország olyan gazdasági környezetet teremteni, amely vonzó az elvándorolt szülöttjei számára olyan mértékben, hogy azok visszatérjenek az emigrációból?
- A vállalhatóbb élettér és környezet kialakításában kik vesznek részt és milyen hatékonysággal?
- Az elszívott agyak képesek-e magasabb hasznossággal hozzájárulni az anyanemzetgazdasághoz a távolból, ahhoz képest, mint ha otthon maradtak volna, illetve később magasabb képzettséggel hazatértek volna?

A fejlődő országok humán erőforrás fejlettsége esetében alapvető kérdésként megjelenő, és a dolgozatban a fenti kérdések mentén tárgyalandó agyelszívás pozitív hatásainak erősítésére több civil kezdeményezés is létrejött Nigériában, amik közül dolgozatomban egy, a többi közül kiemelkedő mintaprojektet fogok bemutatni.

A Government Secondary School Afikpo (GSSA) intézményről és a Government Secondary School, Afikpo Alumni Association (GSSAAA) szervezetről szóló esettanulmányomban azt kívánom vizsgálni, hogy egy érzelmi indítatásból megalakuló szervezet tevékenysége hogyan alakul és mit eredményez Nigéria számára.

Tevékenységüket főként annak fényében vizsgálom, hogy a fejlődő országoknak alapvetően nem fizikailag megfogható segélyekre van szükségük (mint élelmiszer, ruházat, IT eszközök stb.), hanem arra, hogy az ott élők elsajátítsanak egy olyan tudást, amellyel kedvezőbb élethelyzetet tudnak kialakítani önmaguk számára, illetve olyan eszközökre, amelyek birtokában hosszabb távon képesek lesznek úgy termelni, hogy fejlesszék a nemzetgazdaságot közös erővel.

E célkitűzéseket áttekintve, adja magát az újabb kérdés, hogy mégis kik azok, akik a nemzetközi szervezeteken kívül efféle megvalósításokban gondolkodnak. A GSSAAA egy olyan civil szervezet, amelynek tagjai nagy arányban elszívott agyak. A szervezet tevékenységével egyrészt „nem halat ad, hanem megtanítja halászni” a felnövekvő generációt, másrészt példát mutat azt illetően, hogy minden ember felelősséggel tartozik saját nemzetéért, bármerre sodorja is az élet. A GSSA egykori diákjai ezt a felelősséget nem felejtették el, hanem gyakorolják projektek megvalósítása során, ezzel is gyarapítva az anyaországot.

1. NIGÉRIA

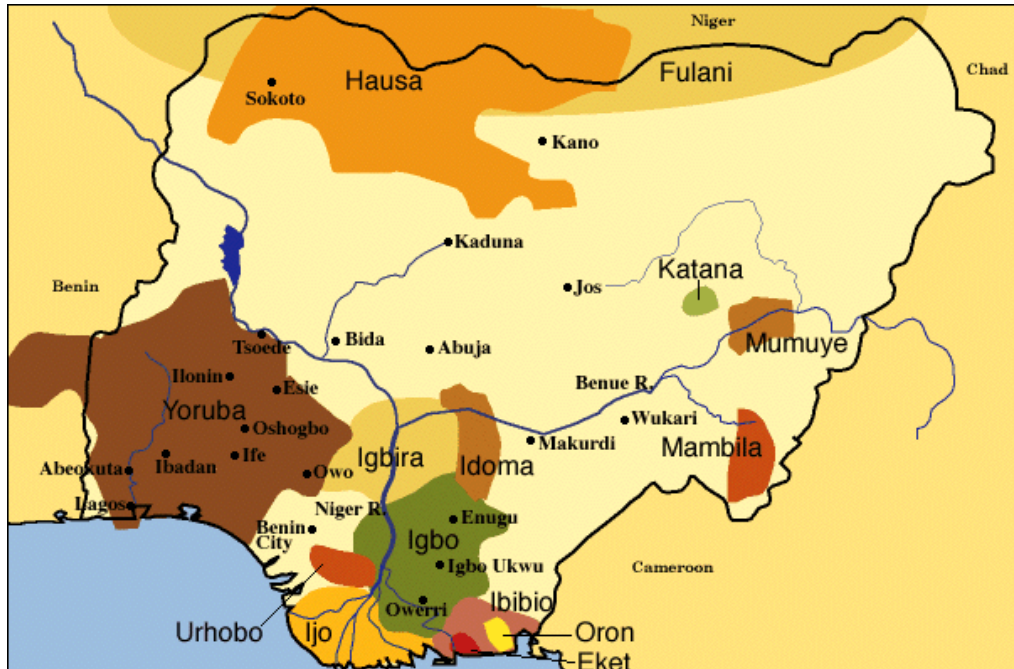
1.1. AZ AFRIKAI KULTÚRA

Napjainkban a legtöbb fejlődő országot vizsgálva könnyen arra a megállapításra juthat bárki, hogy ezen országok legnagyobb ellensége a gyarmatosítás időszaka volt. A gyarmatosító népek gyakran tudatosan akadályozták az egyes nemzeti kultúra fejlődését a meghódított területen, hiszen így könnyebben tudták kizsákmányolni az ott élőket és akként formálni, hogy számukra az minél hosszabb távon kedvező lehessen. Különösképpen így alakult ez az „elfeledett kontinensen” Afrikában. Számos ott élő népcsoport fejlődése a középkorig mind társadalmi, mind pedig kulturális szinten közel azonos volt az európai népekével, ám a kontinens folyamatban lévő fejlődését megszakították az említett gyarmatosítók. Így ma, amikor Afrikát emlegetjük, akkor egy olyan térségre asszociálunk, ahol problémák tömege vár megoldásra, ahhoz, hogy afféle célok megvalósulhassanak, mint az ENSZ Alapokmányában megnevezett alapvető emberi jogok, a nemzetek egyenjogúsága, vagy akár a szociális haladás. Igen, ma a XXI. században a világ számos régiójában a mai napig gondot jelentenek ezen kihívások. A problémák megoldása egy olyan küzdőtéren alakul, ahol részt vesznek nemzetközi szervezetek, civil szertevezetek, és az a több mint egy milliárd fő, akik a kontinens folyamatosan növekvő lakosságát alkotják. Többségük saját bőrén tapasztalja meg azokat az életkörülményeket, amelyek a legtöbb európai ember számára csupán az afrikai térségről szóló egy-egy tanulmány hasábjain köszönnek vissza. Ezeknek az embereknek közel az egy tizede él Nigériában, Afrika egyik legmeghatározóbb országában.

1.2. NIGÉRIA ETNIKAI TÉRKÉPE

Nigéria nem csupán a szub-szaharai térség legnépesebb országa, hanem az egész afrikai kontinensé is. A Nigériai Szövetségi Köztársaság 36 tartományt fog össze Abuja irányítása alatt. Az ország gazdasági központja ennek ellenére Lagosban, az ország korábbi fővárosában működik. Nigéria rendkívül „színes” lakosságát tekintve, hiszen az ott élő több mint 150 millió fő valamivel több, mint 250 etnikai csoportra bontható és ezek az emberek több mint 500 féle nyelvjárást beszélnek. A legnagyobb három népcsoport a

yoruba, a hausza és az ibo törzsek. Becslések szerint a lakosság mintegy 48%-a városlakó, a fennmaradó 52% vidéken él. A lakosság közel 60 %-a dolgozik mezőgazdaságban. (Government of the Federal Republic of Nigeria, 2010, 8)

1. ábra: Nigéria etnikai térképe

Forrás: University of Iowa, 2012

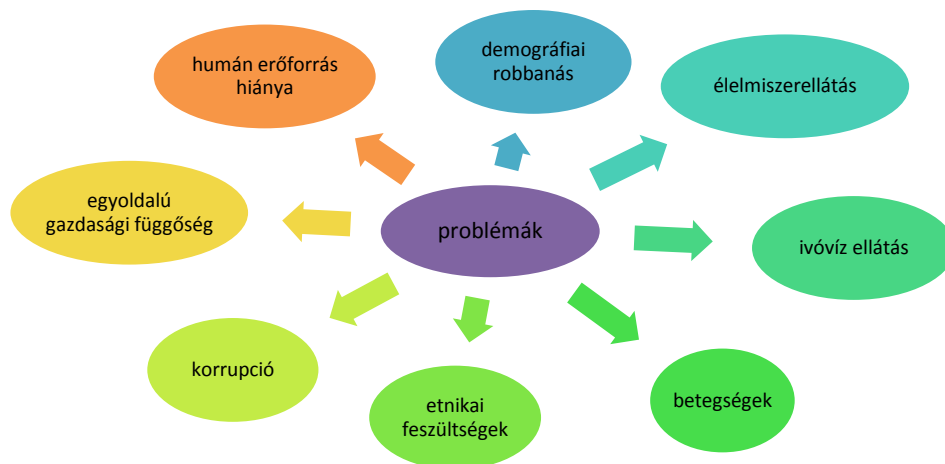
1.3. NIGÉRIA PROBLÉMÁINAK GYÖKERE

A fejlődő országoknak, így Nigériának is, olyan nagy mennyiségű és szövevényes problémaláncolatokkal kell megküzdeni, melynek terhe alatt megroppan. Egyrészt szembe kell néznie a demográfiai robbanás (1970-ben a becsült lakosság alig több mint 55 millió volt) következményeivel, amit a szociális ellátottság képtelen volt követni fejlődésében, hiszen 40 év alatt több mint háromszorosára nőtt a lakosság létszáma főként a születésszabályozás hiánya miatt, miközben az élelmiszer- és vízhiány folyamatosan problémát jelent és jelentett számukra, akárcsak az AIDS és a malária terjedése. (Scsepin, 1978, 58)

Az elmúlt 50 év magán viseli a társadalmi feszültségek nyomait (pl. biafrai háború¹ 1967-1970) és a napjainkig nem szűnő politikai korrupció negatív hatásait. Nyugat-Afrika egyes partszakaszain főként Ghánában és Nigériában hulladékvárosok alakultak ki a hulladékkezelés szinte teljes hiánya miatt. (Glied, 2010, 45)

Szintén meg kell említeni, hogy a fenti problémák szorosan kapcsolódnak mind az anyagi, mind a humán erőforrás szűkösségéhez. A későbbiekben részletesen tárgyalandó oktatási helyzet jelentősen meghatározza a fejlettségi állapotot és helyzet változtatásának lehetőségeit.

Az ország gazdaságát erősen befolyásolja az olajból származó bevétel, ami egyoldalú gazdasági függőséget okoz. Egyrészt állandó jövedelemforrás, ami tehát folyamatos bevételt jelent a gazdaság és a költségvetés számára, ami képes közvetlen külföldi beruházások bevonására, másrészt növeli az ország kiszolgáltatottságát, hiszen interdependencia alakul ki a felvevő és finanszírozó országokkal. Utóbbi során fűzte Nigéria szorosabbra a kapcsolatát Kínával a 2000-es években. Ez az összefonódás még a jövő kérdése, vajon mennyire lesz a befogadó ország számára hosszú távú előnyök melegegya.

2. ábra: A XXI. század legjelentősebb problémái Nigériában

Forrás: Saját szerkesztés Scsepin (1978) és Glied (2010) alapján

¹ Etnikai kapcsolódások: Az 1960-as évektől kaotikus állapotok uralkodtak Nigériában, mely az 1966. januári puccsok kezdett kicsúszni, ennek során az akkori miniszterelnök életét veszítette. Az északon élő törzsek a keresztény ibók összeesküvését érezték az események mögött, így megindult egy általános ibó ellenes program, melyben 30 ezer ember veszítette életét 1966 nyarán. 1 millió északi ibó indult meg, hogy ősei földjén, délen találjon menedéket. 1967-ben az ibók az általuk lakott országrészt Biafrai Köztársaság néven függetlenné nyilvánították. Mivel csak néhány állam ismerte el Biafra függetlenségét és a központi kormányzat nem volt köztük, így megindult a gerilla háború, melyet éhínség és járvány követett. 1970 januárjában az ellenállás megtört, a központi kormányzat átvette a hatalmat. A háború civil áldozatainak száma 1-3 millió közé tehető. (Búr, 2011, 149-153)

1.4. AZ OLAJIPAR ÉS A GAZDASÁG

Nigéria egy a számos afrikai gyenge állam közül, amelynek az ásványkincsei a szó legszorosabb értelmében a kincseit jelentik. Nigéria a nyugat-afrikai régió vezető állama, ahol túlzás nélkül a gazdasági fejlődésnek a motorja az olajexport. A függetlenség kivívása utáni katonai vezetők közül többen kizárólag az olajszektor fejlesztették, ez vezetett ahhoz, hogy jelenleg Nigéria az OPEC tagállamok egyik legjelentősebb kitermelője. Az afrikai kontinens legnagyobb olajkitermelőjeként 2006-ban 2,23 millió hordó kőolajat bányászott ki naponta. (IEA, 2008, 45)

Felmerülhet joggal a kérdés, hogy vajon mi lesz akkor, ha kimerülnek az olajmezők néhány évtized múlva. Vajon megéri-e a fejlődő olajipar, ha közben tönkreteszik a helyi könnyűipart, főként a textilipart? Hová vezet az, hogy miközben a világ számos régiója képes volt diverzifikálni exportját, addig a szub-szaharai térség országai egyoldalúan működnek exportszervezés tekintetében. (Vörös, 2010, 127-129)

Többen felismerték az olajipar leigázásában a veszélyeket, így alakult meg a Mozgalom a Niger-delta Egyenjogúságáért (Movement for the Emancipation of the Niger Delta, MEND), melynek tagjai a környezetszennyezés ellen lépnek fel. Akcióik során a lázadók külföldi olajmunkásokat rabolnak el vagy olajvezetékeket rongálnak. Így Nigéria akár évi 5 milliárd dollár bevételtől esik el, mivel a mozgalmak az olajexportjának 20-25%-t is visszavetik. Nigéria olajfővárosa Port Harcourt, amely a vidéki lakosság számára migrációs célpont is. (Glieb, 2010, 44-45)

Annak ellenére, hogy Nigéria árbevétele az olajexportból viszonylag magas, folyamatosan élelmezési gondokkal küzd. Akárcsak a legtöbb fejlődő országban, itt is az infrastruktúra hiánya az egyik legnagyobb akadály, hiszen hiába képesek megtermelni az élelmiszereket és alapanyagokat, ha képtelenek eljuttatni az ország más pontjaira, mert egyrészt gondot jelent az utak minősége és hiánya, másrészt a magas szállítási költségek is, melyek akár 15-20-szoros árnövekedést is eredményezhetnek. (Juhász és Kanizsay, 2008) Ezért fordul elő, hogy több afrikai országban európai gyümölcsök kaphatóak lényegesen kedvezőbb áron, összehasonlítva az országhatáron belül termesztettel.

Nigéria gazdaságában ennek ellenére mégis fontos a mezőgazdaság, hiszen a GDP közel 45%-át adja, foglalkoztatva a lakosság hozzávetőleg 60%-át, a vidéki lakosság 90%-át. Nigéria agrárágazatát tekintve világelső a manióka, jam és trópusibab termelésében, amelyek alapvető élelmiszerek a szub-szaharai Afrikában. Jellemzően még rizst, kölest,

földimogyorót, olajpalmát, kakaót és gyapotot termesztenek. Állattenyésztését tekintve többféle típus is megjelenik, így a modernebb gazdaságoktól kezdve a háztartási hulladékon tartott állatokon át egészen a nomád állattartásig bezárólag mindennel találkozni lehet különböző tájegységeken. A halgazdálkodás megemlézése sem elhanyagolható. Ezek ellenére Nigéria nagy mennyiségben importál gabonát, állati termékeket és halat is. (IFAD, 2010, 2)

A lakosság több mint a 70%-a él szegénységben, közülük pedig 35% mélyszegénységben. Ez a helyzet vidéken a legsúlyosabb, ahol helyenként előfordul, hogy a lakosság 80%-a él a létminimum alatt, az ezeken a helyeken élők erősen függenek a mezőgazdaságtól. Itt a nők gyakran jelentősebb szerepet töltenek be a termelésben, mint a férfiak, miközben utóbbiak magasabb társadalmi státusszal rendelkeznek, így szakképzést szereznek és a városokban keresnek munkát. (IFAD, 2010, iv)

A már említett infrastruktúra vidéken még rosszabb helyzetben van, mint a városok közelében, mivel az elmúlt évtizedekben bekövetkezett csekély infrastrukturális beruházás is inkább a nagyobb városokra korlátozódott, tekintve akár az oktatási, akár egészségügyi vagy a vízellátási beruházásokat. E folyamat a következménye annak, hogy az olajbevételeket szinte kizárólagosan az olajiparba forgatták vissza, így más ágazatok leépültek. „A termőtalaj romlása az oka az extenzív mezőgazdaságnak. Az erdőirtás és a legelők túlzott igénybevétele miatt súlyos a helyzet az ország számos területén. Az aszály általánossá vált északon, délen pedig az heves esőzések okozta erózió, áradások és az olajszennyezés jelentenek megoldásra váró feladatokat.” (IFAD, 2012, 2) A lázongások tovább súlyosbítják a szegénységi helyzetét az országnak, mivel a nélkülözés és az erőszak gyakran szorosan összefonódnak, így újra és újra fellángolnak a vallási és etnikai konfliktusok.

2. AGYELSZÍVÁS

Ahogy igen sok fejlődő ország esetében, úgy Nigériában is egyre általánosabbá válik a problémák egyéni megoldásaként megjelölő „agyelvándorlás”. A fejlett országokban adódó lehetőségeket felismerők a megélhetés vagy a jobb élet reményében útra kelnek, hogy javítsák saját és családjuk életkörülményeit. A kérdés Nigéria vizsgálatakor is felvetődik ugyanúgy, ahogy általában minden olyan országnál, ahol nagyobb arányú elvándorlás figyelhető meg: kik mennek el, és milyen nyomot hagynak maguk után a nemzetgazdaságban. Milyen hasznot, és milyen veszteséget jelentenek a küldő gazdaságnak?

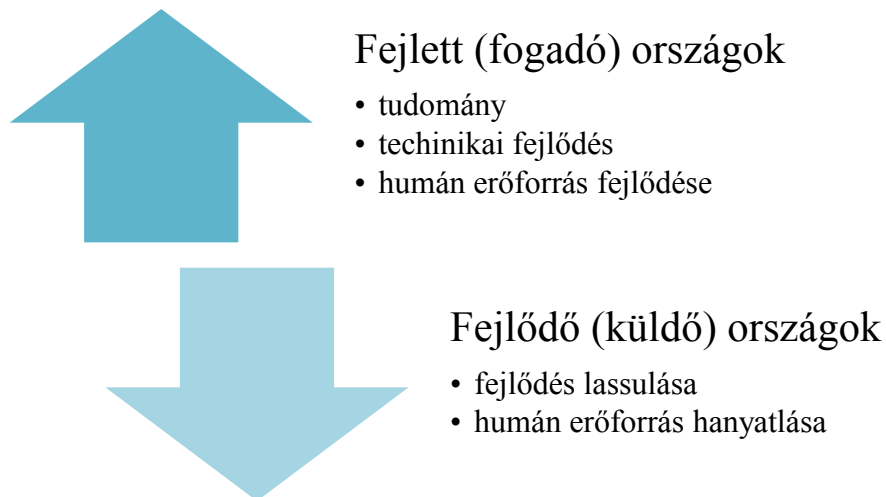
2.1. AZ AGYELSZÍVÁS FOGALMI TISZTÁZÁSA

Az agyelszívás terminológiáját és kockázatait már a 20. század közepe óta folyamatosan tanulmányozzák közgazdászok és szociológusok nemzetközi megközelítésben. A fogalmat - brain drain - először a Brit Királyi Akadémia tudósai használták az 1950-es években. Azt a jelenséget írták le vele, melynek során a tudóskollégáik az Egyesült Királyságból Észak-Amerikába vándoroltak.

„A *brain* minden esetben hasznos tudás hordozóját jelöli, a *drain* pedig arra utal, hogy a kivándorlás „csatornázott”: egy adott országból nagymértékű és gyakorlatilag egy országba irányul, miközben a hazatérés vagy más országok képzett állampolgárainak bevándorlása alacsony. A kifejezést az évtizedek során többféleképpen alkalmazták. Használták a termékenysége miatt értékes *human capital* (emberi tőke) kivándorlására, a kutatói mobilitásra, később a *human resources in science and technology* (tudományos és technikai emberi erőforrás) kategóriába esők migrációjára, egy szakmán belüli elit (*highly qualified*) kivándorlására, illetve a nemzetközi szervezetek statisztikaiban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők migrációjára. Az 1990-es évek óta gyakran találkozni a semlegesebb *skilled migration* (képzett migráció) megfogalmazással.” (Csanády és Személyi, 2006)

Dolgozatomban az emberi tőke kivándorlása értelmében használom a fogalmat. Az agyelszívás fogalmának alapos feltérképezése után már jól látható, hogy miért is jelent óriási kihívást a megoldása. Gyakorlatilag a globalizáció mélyítette szakadék a fejlődő és

fejlett országok között tovább növekszik, ahelyett, hogy közelítenének egymáshoz. Ez a mélyülés az agyelszívás paradox hatása végett következik be, vagyis, hogy miközben a fejlett országokban gyorsítja a tudomány és a technika fejlődését, addig a fejlődő, küldő országokban lassítja. Így hosszútávon tovább kumulálódik a tőkehiány az utóbbi országokban.

3. ábra: Agyelszívás paradox hatása

Forrás: Saját szerkesztés

2.2. MIGRÁCIÓ TÉNYLEGES OKAI AFRIKÁBAN

A fejlődő országokban élők számára, és részben a nemzetgazdaság számára is kitörési lehetőséget jelent a migráció. Kitörést abból a világból, amely az első oldalakon feltárult. Az elvándorlás súlyos veszélyeket rejt magában a küldő ország számára, és ennek a fő kockázati eleme az, hogy gyakran a szellemi elit emigrál. Egyrészt ez pontosan az a réteg, akik képesek lennének országon belül javítani a körülményeken, másrészt tovább rontja az agyelszívás hosszútávon a termelési tényezők kihasználását, még akkor is, ha hazautalások formájában jövedelmet jelentenek a nemzetgazdaság számára és biztonságosabb és nyugodtabb létet az otthon maradt családtagok számára. Ma már komoly jelentőséggel bírnak a nemzetgazdaság számára bevételi szempontból azoknak a hazautalásaik, akik az 1960-as és 1970-es években elhagyták az anyaországukat (Az 1980-

as-1990-es években még hatványozottabban hagyták el az országot). A hazautalás GDP aránya 5-11% között mozog átlagosan, ezeket főként nyugat-európai és észak-amerikai tranzakciók teszik ki. Nigéria esetében a hazautalások a következőképpen alakultak egy 5 éves ciklus esetén: 2002-ben 1300 millió USD, később 2007-ben 2200 millió USD. (Búr és Tarrósy, 2011, 102)

Tehát az elvándorló munkaerő, gyakorlatilag nem menekülteket jelent sok esetben, hanem azt a szellemi elitet, akik nem tudnak képzettségükkel elhelyezkedni az országban (ennek főként az az oka, hogy bár a független országok új vezetői kiutat láttak az oktatás lehetőségében, a gazdaságok képtelenek voltak felszívni a frissen végzett szakembereket [Tarrósy, 2011, 48]) és külföldre telepedéssel jelentős mértékben képesek javítani életkörülményeiken. Az ő számukra különösen kedvező lehet, hogy a célországok többnyire nem csak gazdaságilag fejlettebbek, hanem jelentős mértékben technológiailag is azok, a hazájukhoz képest. A célországok pedig ezzel a kontextussal könnyen magukhoz vonzzák őket, ezzel „elszívva” a fejlődő országoktól a humán erőforrást. Az egyre növekvő számú államközi ösztöndíjak pedig még könnyebbé teszik az elvándorlást. Az elvándorlók másik nagy csoportját pedig azok alkotják, akik úgy látták, hogy külföldön magasabb színvonalú oktatásnak lehetnek részesei, és ezt képességeik fejlesztésére ki is használták, így a külföldön megszerzett tudással gyarapodva jobb esélyt teremtettek önmaguk számára a világban.

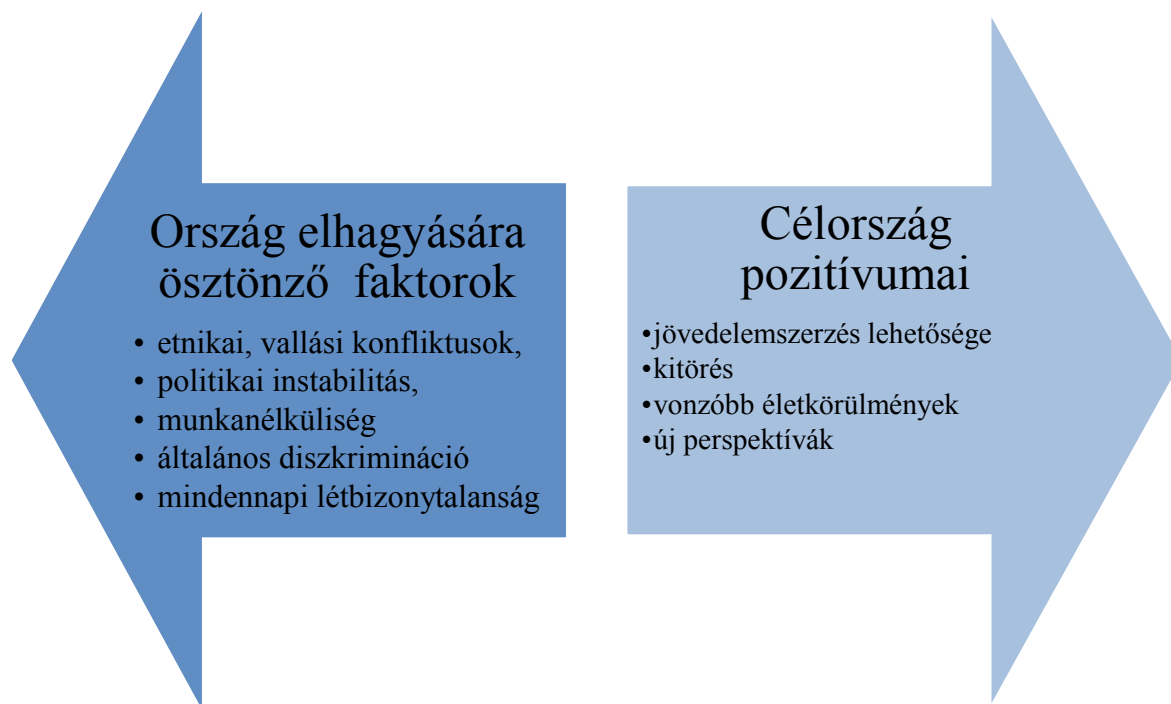
Összességében fontos megemlíteni, hogy Nigéria migrációs szempontból nem csupán küldő ország, hanem a kontinensen a belső migráció célpontja is, akár csak Ghána, Elefántcsontpart, Kongói Demokratikus Köztársaság, Zambia, Zimbabwe vagy a Dél-Afrikai Köztársaság. Ezen országoknak gyakran terhet jelent, hogy vonzó a rosszabb körülmények között élők számára, hiszen sok esetben ellenszenvet, erőszakot szül az új népcsoportok megjelenése az amúgy is feszültségektől nem mentes területeken. Igaz, a háborúk számának csökkenésével, csökkent a menekültek száma is, így ők nem jelentenek további terheket. (Búr és Tarrósy, 2011, 105)

Tulajdonképpen ez egy olyan elvándorlási jelenség, amire kultúra specifikusan még nincs meg az a tudás, amely képes lenne teljes mértékben feloldani, hiszen csak abban az időszakban kezdett felgyorsulni Afrikában, amikor az országok sorra vívták ki a függetlenségüket. Tehát nem egy hosszú évszázadok óta megoldásra váró nehézség. A függetlenség kivívása utáni időszakban a belső migrációs hullámok célpontjait felváltották már képzettek szakemberek számára az Afrikán kívüli városok és az „észak egyetemei”, azok részére, akik akkor még nem rendelkeztek felsőoktatásban szerzett végzettséggel. Így

fordulhat elő, hogy egyes becslések szerint napjainkban az összes afrikai tudós egyharmada már fejlett országokban él. (Tarrósy, 2011, 48)

Ők gyakran nem csak dolgoznak a célországokban, hanem letelepedtek, állampolgárságot szereztek, családot alapítottak és ezeken keresztül kialakították úgymond új életüket. Így az anyaország számára az elvándorolt - előbb-utóbb mindenképpen képzett - munkaerő szinte teljes veszteséget jelent, hiszen általánosságban elmondható, hogy a munkaerőmigránsok a hazautalásokon kívül általában többel nem járulnak hozzá az önnön nemzetgazdaságuk gyarapításához. A dolgozat későbbi szakaszában, az esettanulmányomban éppen egy ettől különböző migránsi attitűdöt szeretnék bemutatni, mégpedig azt, hogy hogyan valósul meg, ha az elvándoroltak nem csupán hazautalások formájában gazdagítják a nemzetgazdaságot, hanem civil szervezetet alakítva, összefogással maradandó értékeket és egy lehetőséget teremtve a felnövekvő generációk számára.

Ugyanakkor visszatérve a migrációt kiváltó tényezőkhez, amelyek napjainkban különböző aspektusból vizsgálhatóak, fontos megemlíteni, hogy a modern tudomány faktorokat különböztet meg a tényezőket kutatva. Toló faktor, amely helyzetekben bizonyos tényezők „kitolhatják” az agilisabb, bátrabb afrikai fiatalokat, ilyenek a törzsi-etnikai- vagy akár vallási konfliktusok, zavargások, de ugyanide sorolható a bizonytalan politikai rendszerek szülte instabilitás, mint a nem megfelelően kézben tartott munkanélküliség, az általános diszkrimináció vagy a fizetőeszköz gyengesége és az ezzel járó mindennapi létbizonytalanság. Ellenben a húzó faktor leggyakrabban a jövedelemszerzés lehetősége és a kitörésre való igény, hiszen új és jobb perspektívát, és lényegesen vonzóbb életkörülményeket kínálnak az „észak” országai a kiábrándult, de küzdeni vágyó afrikaiak számára.

4. ábra: A migrációs döntés egyes faktorai

Forrás: Saját szerkesztés

Mivel ezt a problémakört felismerte már a kontinens otthon maradt értelmiségi rétege, így létrehoztak szervezeteket szerte Afrikában, amelyek úgynevezett afrikai „agy-alap” létrehozásáért küzdenek. (Tarrósy, 2011, 54) Fő célkitűzésük, hogy megtanulják megtartani a szellemi elitet, azt a képzett réteget, amely képes lenne a fejlődést úgy irányítani, hogy kivezessék Afrikát a hosszú évek óta tartó krízisből. Az egyik ilyen törekvés a 2002 közepén alakult Digitális Afrikai Diaszpóra Hálózat (Digital Diaspora Network Africa), ami többek között magasan képzett közgazdászok, mérnökök, információs technológiai szakemberek, orvosok és más mérnökök otthon tartását tűzte ki célul elsősorban, másodsorban pedig a már korábban emigráltak számára a hazajövetel lehetőségét vonzóbbá tenni.

„Az Afrikai Tudományos Akadémiák Hálózata (Network of African Science Academies) 2009 júliusában a G8+5-ök számára megfogalmazott nyilatkozatában a gazdaságilag és technológiailag fejlett világ vezetőinek figyelmét arra hívták fel, hogy szüksége van Afrikának a külső segítségre, célirányos hozzájárulásokra – önmagában, „egymaga” nem képes megvalósítani azt, hogy szakképzett agyait a kontinensen tartsa

mindaddig, amíg a jelenlegi szinten mozog kutatási kapacitását, felsőoktatási szektorát tekintve. Szükség van azokra a fejlesztésekre és beruházásokra, amelyek az egyetemi és kutatóintézeti kapacitásokat bővítik, mert egy ilyen megerősített hálózattal válhat Afrika versenyképesebbé az elkövetkező évtizedekben.” (Tarrósy, 2011, 54)

Miért is fontosak az efféle együttműködések az afrikai országok számára? Egy kiugrási lehetőség számukra, egy olyan alkalom, amikor képesek lehetnek kilépni a korlátaikból és nemzetközi segítséget kérni vagy regionálisan összefogni, olyan célok megvalósításában, amik azután fogalmazódhattak meg, miután realizálták, hogy milyen hatalmas méretű problémát okoz a munkaerő migráció. Alapvetően az afrikai országok igyekeztek kontinensen belül megerősíteni az államokat és megoldani a számukra nehéz helyzeteket, így váltak egyre hangsúlyosabbakká a regionális együttműködések, hiszen szerettek volna aktív szereplői lenni a globális versenynek. Mindezt azért, hogy regionális integrációkon keresztül képesek legyenek optimálisabban kihasználni és felhasználni a meglévő termelési tényezőiket, hiszen így összekapcsolódva növelni tudnák a hasznosságukat és kihasználni adott esetben a komparatív vagy abszolút előnyeiket. Ennek ellenére nem jelentenek Afrikának kiutat a régiós összefogások, mivel gyakran torkollanak érdekkülönbözőség miatt konfliktusokba. Tehát ezek miatt Afrikának szüksége van külső segítségre, hogy az elmúlt évtizedek agyelszívási folyamatának gátat szabjon, és ugyanakkor helyzetbe hozza a kontinens országait.

Ezek elé a szépen hangzó lehetőségek elé komoly akadályt gördetnek a szellemi korlátok. Ez összefoglalva nem más, mint az intellektuális szegénység, vagyis Afrika legnagyobb kihívása. Mennyiben az anyagi források szűkössége az oka a fejlődő országok szegénységének? Részben, mivel a szellemi tőke hiánya vagy nem megfelelő minősége sokkal inkább kumulálja a szegénységet, mint önmagában véve az anyagi forrás hiány. Tulajdonképpen tudáshiányból következik. Ez a tudáshiány okozza az afrikai kontinens sokéves fejlődési lemaradását a fejlett országoktól. Nyilván ez a tudás elsősorban nem a közemberek fejéből hiányzik, hanem az államok vezetői elit rétegéből. Durva kritikát megfogalmazva Afrika vezetői szellemi betegséggel küzdenek. (Igwe, 2010, 310)

Gyakran a vezetők nem is tudják merre tart az ország, csak egy dologra koncentrálnak, mégpedig arra, hogy családjuk számára minél magasabb jövedelmet realizáljanak adott időintervallum alatt. Ezért lenne nagyon fontos, hogy valamelyest feloldásra kerüljön az agyelszívás, hiszen amennyiben a potenciális humánerőforrás értéke folyamatosan csökken, akkor nem lesz kiút a szegénység-spirálból. Viszont az is tisztán látszik ezen felvetésből, hogy azon egyének számára, akik tehetségesnek érzik magukat a

továbblépéshez és képzéshez, nem lesz alternatíva otthon maradni. Mert többre vágnak szellemi és anyagi javak szintjén is, így könnyen fogékonnyá válnak egy attraktív ajánlatra.

2.3. AZ AGYKÜLDŐ ORSZÁGOK LEHETŐSÉGEI

Dabas tanulmánya szerint az agyelszívásból kizárólag a fejlett országok tudnak profitálni. (Dabas, 2009, 50-52) *Kutatásom egyik rész célja megcáfolni az ilyen és ehhez hasonló állításokat, illetve bebizonyítani azt, hogy a küldő ország számára is előnyös lehet az agyelszívás.* Az egyik ilyen eset az, amikor a migráns hazautalások formájában áramoltat vissza a nemzetgazdaságba. Erről már esett szó.

Egy másik lehetőség az, ha a migráns a megszerzett tudás és esetleg technológia birtokában hazatér. A harmadik lehetőség pedig ezektől eltérő formában, pozitív példák felmutatásával képes javítani az anyaország helyzetén. Ez utóbbi kettő lehetőség már az agy-körforgása irányába mutat, mikor az elvándorolt a külföldön megszerzett tudást hazahozva járul hozzá küldő országának fejlődéséhez. (Csanády és Személyi, 2006, 80)

Az agyelszívás csökkentésére három elfogadott eszköz áll rendelkezésre a küldő országok számára. Az egyik, és gyakorlatilag a legkönnyebben kivételezhető megoldás a migráció mennyiségi hullámainak és a kivándorlók „minőségének” a korlátozása. Ennek az egyik lehetséges útja az adminisztratív korlátozás általi, ami történhet például egy jól jövedelmező állás felajánlásával, amely képes új távlatokat nyitni az anyaországon belül az emigrálni kívánó személy számára.

A második lehetőség a már kivándorolt egyénnel az általa okozott kár megfizettetése, akár többféle módszerrel lehetséges, egyrészt a migránsok különadóval sújtásával, vagy akár a korábbi tandíjának visszafizetésével az állam részére, hasonlóképpen, mint ahogy napjainkban szabályozták Magyarországon.

A harmadik út pedig egy úgynevezett diaszpóra lehetőség, amely arról szól, hogy a külföldön élő magasan képzettekkel való intenzív kapcsolattartás által, az ő tudásuk és kapcsolataik beépítése révén az anyaország gazdasági és tudományos élete új lendületet kapjon. (Csanády, Kmetty, Kucsera, Személyi és Tarján, 2008) Ennek a fő eszközei a rövidebb tanulmányutak, a vendégoktatói megbízások, a konferenciák, a közös kutatási programok. Ez az út magában hordoz több súlyos kockázati elemet is, egyrészt hogy a küldő ország képtelen megfelelő ütemben adaptálni a tudományos és technológiai infrastruktúrát, másrészt, hogy a kiépített kapcsolatokat kihasználva még több szakember

hagyja el az országot. Azok számára, akik nem véglegesen szeretnének emigrálni az országból különösen kedvező lehet egy efféle diaszpóra-program, hiszen segíti az egyén útját mind külföldön, mind pedig a hazatérés és az azt követő elhelyezkedés folyamatában. Amennyiben ez megvalósul az már az agy gyarapodása a nemzetgazdaság számára, elősegítve és gyorsítva ezzel a felzárkózást és a versenyképesség növelését. (Csanády, Kmetty, Kucsera, Személyi és Tarján, 2008)

3. AGYVISSZANYERÉS

Amennyiben egy ország már nem tudta megakadályozni, hogy humán tőkéjét elvonzza egy másik nemzetgazdaság, akkor már csak az agyak valamilyen szintű visszanyerésével képes profitot maximalizálni az idegen országban végbement agygyarapodásból. Vajon mennyire versenyképes nemzetgazdaság Nigéria, amennyiben haza szeretné vonzani az elvándorolt, képzett szülöttjeit? Joggal felmerülhet az eddigi ismeretek után ez a kérdés. A válasz megtalálásáért a dolgozat ezen szakasza hivatott, megvilágítani azokat a területeket, amelyek vonzóvá (vagy éppen riasztóvá) tehetik az országot. Így egyrészt gazdasági mutatók segítik az eligazodást, másrészt a nemzetközi szervezetek erőfeszítései és eredményei. A cél adott, vagyis: a nemzetgazdaság profitálni akar a meggyarapodott agyakból, erre két lehetőség áll az ország előtt, egyrészt, ha visszacsalogatja az elvándoroltakat, hogy otthon dolgozzanak, kutassanak, fejlesszék és építsék az országot, másrészt, ha nem sikerül hazavonzani őket, akkor jövedelem visszaáramoltatás formájában gyarapítsák hazájukat.

Vajon mely tényezőkkel lehet kiváltani ezeket az attitűdöket? Az első esetben nyilván gazdaságilag érdekeltté kell tenni a migránst abban, hogy hazaköltözzön és otthon termeljen, ám a második eset már lényegesen árnyaltabb kérdés abból a szempontból, hogy sokkal kevésbé gazdasági jellegű megfontolás a jövedelem hazaáramoltatása, hanem inkább emocionális alapokon nyugvó viselkedés, döntés. A gazdasági érdeket az ország gazdasága képes indukálni, a fejlettségével vagy kiszámíthatóságával, így a továbbiakban a gazdasági környezet szempontjából vizsgálom a hazavonzás lehetséges faktorait.

3.1. VERSENYKÉPESSÉG

A fejlődő országokban jellemzően sokkal több a probléma, mint amit az adott nemzetgazdaság vezetői a kezükben tudnak tartani. Így néhol a humánerőforrás hiány, néhol a politikai instabilitás és a korrupció, megint máshol pedig a technológiai adaptáció lassú mértéke stb. vagy akár ezek összessége okozza azt, hogy képtelenek gyors ütemben versenyképesebbé válni.

A fejlődő országok általában egyáltalán nem versenyképesek. Ez azért jelent nagy problémát számukra, mert így nem csak az elszívott agyak számára nem vonzó a visszatelepülés, hanem a beáramló külföldi tőke számára sem. Ezzel pedig kumulálódik az eredeti probléma, vagyis, hogy csak nagyon lassú ütemben fejlődik az ország, messzemenően elmaradva az „észak” országaitól. Amennyiben nincsenek külföldi beruházások, többnyire képtelenek az országok önerőből fejlődni. Így az egyén számára sem kedvező a fogadó országban megszokott életszínvonaláról lemondani, azért hogy a fejlett világból visszaköltözzön fejlődőbe. Ezért fontos, hogy utóbbi javítson azokon a faktorokon, amelyek növelni képesek a versenyképességét.

A versenyképesség mérése már hosszú idő óta foglalkoztatja a közgazdászokat, hogy minél pontosabban össze tudják hasonlítani a világ országait gazdasági szempontból, így az idők során többféle megközelítés is született, amelyek alapján ezeket az országokat rangsorolni lehetne. Napjainkban az egyik legelfogadottabb erre a célra a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum, WEF) által kidolgozott és 2005 óta használatos versenyképességi index (Global Competitiveness Index, GCI).

A versenyképességi index 12 pillér² vizsgálatán keresztül, az egyes részelemek súlyozott átlagával adja meg az országok végső rangsorát, amelyet évente publikálnak. A

² **1.** Intézmények: Azon az intézményeket vizsgálja, amelyek közvetlenül kihatnak a gazdasági életre, vagyis azt, hogy milyen az adott nemzetgazdaságban a befektetési környezet a termelési lehetőségek vagy a jövedelemelosztás működési jellege. **2.** Infrastruktúra: E faktor a közlekedési és kommunikációs infrastruktúrát veszi górcső alá. **3.** Makrogazdasági környezet: A környezet stabilitása, avagy instabilitása a szempont fő kérdése. **4.** Egészségügyi ellátás és alapfokú oktatás: A területet a munkaerő felől közelítik meg, vagyis hogy egészségesen tudja-e tartani a nemzetgazdaság a népét, ahhoz képzett szakemberei legyenek. **5.** Felsőbb oktatás és továbbképzés: A versenyképességet erősen befolyásolja az, hogy milyen minőségű a munkaerőnek a képzése, mekkora ráfordítással lehet termelékenyebbé tenni illetve lényeges, hogy mennyire képesek adaptálni új technológiákat a fejlődés jegyében. **6.** Árupiac: Megmutatja a tényleges piaci verseny mértékét és jellegét. Az állam mennyire avatkozik be a piac működési folyamataiba és amennyiben szabályozással él, akkor annak eszközeit vizsgálja. **7.** Munkaerőpiac: Fő szempontja maga a munkaerő hatékonysága és rugalmassága, vagyis hogy képesek-e gyorsan reagálni a világ gazdasági változásokra. **8.** Pénzügyi piac: A vizsgálat tárgya a befektetések és megtakarítások és a kockázatok összevetése. **9.** Technológiai befogadóképesség: Adaptáló képességet vizsgál, mégpedig abban az esetben, amikor egy nemzetgazdaság importálja a technológiát, akkor vajon milyen mértékben képes a munkaerő alkalmazni azt. **10.** Piac mérete: A méretgazdaságosság a fő kérdése. **11.** Üzleti környezet és hagyományok:

WEF által készített 2012-2013-as rangsorban Nigéria a vizsgált 144 országból a 115. helyre került 3,7-es értékkel (WEF, 2012, 278). A versenyképességi index mérőskálája 1-7 között alakul. A jelenlegi rangsorban Svájc helyezkedik el a legversenyképesebb pozícióban 5,72-es értékkel. Összevetve a 144. helyen lévő Burundival (2,38) első pillantásra úgy tűnhet, hogy gyakorlatilag Nigéria középmezőnyben van a versenyképességet vizsgálva, de valójában a 115-ös helyezés megmutatja, hogy a legkevésbé versenyképes országok közé tartozik. (WEF, 2012, 13) Ennek ellenére, ha hosszabb távon visszanézzük az elért indexet megfigyelhető, hogy ez alapvetően javuló mutatóérték a korábbi évekkel összehasonlítva, lévén, hogy a 2011-2012-es és 2010-2011-es rangsorban is egyaránt 3,4-es értéket kapott, míg az előző évben 127/142, korábban pedig 127/139 arányban. (WEF, 2012, 278-279) Ezek az értékek a pillérekből adódnak, amelyek következően épülnek fel Nigériára kivetítve:

A 12 pillér három nagy kategóriára bontható aszerint, hogy mennyire erősen befolyásolják a versenyképességet. Így vannak az alapvető követelmények, (intézmények, infrastruktúra, makrogazdasági környezet és az egészségügyi ellátás az alapfokú oktatás) amelyek 60%-át adják a végső pontszámnak. A második kategória az eredményesség fokát tükrözi vissza (felsőoktatás és továbbképzés, árupiac, munkaerőpiac, pénzügyi piac, technológiai befogadóképesség és a piac mérete) és 35%-ban járul hozzá a végső pontszámhoz. A harmadik és egyben legkisebb kategória, amely csupán 5%-ban járul hozzá a rangsoroláshoz az innováció és a hagyományok faktora (üzleti környezet és hagyományok és az innováció).

Ez a pillér az üzleti kapcsolatok jellegét, a vállalatok működésének sajátosságait és a vállalati stratégiákat vizsgálja. **12. Innováció:** Ez a pillér megmutatja, hogy a nemzetgazdaság képes-e újdonságot létrehozni és ezzel versenyképesebbé tenni saját magát. (Tolnai, 2012, 51-55)

3.2. NIGÉRIA VERSENYKÉPESSÉGE

Áttekintve látható, hogy ezek a pillérek nagyon szorosan összekapcsolódnak és kihatnak egymásra. Nigéria esetében minden pillér komoly hiányossággal küzd. Legnagyobb problémát az infrastruktúra pillére jelenti, azon belül is a vasúti szállítás lehetősége és az elektromos hálózat a legfejletlenebb, ezeket némiképp légi- és tengeriszállítás infrastruktúrája javítja. Az intézmények tekintetében alacsony pontszámot eredményez többek között az általános korrupció, a politikába vetett bizalom hiánya vagy akár a pocsékoló kormányzati költekezés. A makrogazdasági környezetet vizsgálva 10,8%-os inflációt találhatunk az egészségügyi ellátás és alapfokú oktatás tekintetében pedig olyan adatokat, mint a felnőtt lakosság HIV vírussal való fertőzöttsége (3,6%) illetve mortalitás, tuberkulózis, malária adatokat, az oktatás minőségi vizsgálata mellett, utóbbi 3,2-es értéket vett fel, amely a rangsorban a 102. helyre sorolja. Felsőoktatás és továbbképzés tekintetében Nigéria szintén nem teljesített jól, küzd a minőséggel és a beiratkozottak alacsony létszámával is. A pénz-, áru- és munkaerőpiac nagyon hasonló értékeket kapott az elemzésben. Nigéria jogilag jól szabályozza a külföldi befektetett tőkét és a helyi verseny intenzitása is kielégítő.

A jelentés kitér az agyelszívásra és a bérek megállapításának rugalmasságára is. A technológiai befogadóképességet tekintve összességében a 112. helyen van a rangsorban, vagyis az adaptálás komoly akadályokba ütközik, a piacméretet tekintve viszont 33. a sorban, amely a belföldi és külföldi piacméreti tényezőkből adódik. Az innovációs hagyományokat tekintve nagyjából a rangsor közepén áll Nigéria, így nem meglepő, hogy folyamatosan küzd többek között a nemzetközi áruelosztással és a tudományos kutatások intézményesítésével is. (WEF, 2012, 278-279)

Dolgozatom tematikáját illetően különösen releváns a munkaerőpiac pillérének vizsgálatakor az agyelszívás értékeinek áttekintése. Nigéria esetében némiképp meglepő lehet a 3,8-es érték, amely azt mutatja, hogy a tehetséges emberek nagy része inkább elhagyja az országot, hogy máshol kamatoztassa tudását. Ugyanakkor korántsem tűnik annyira rossznak a helyzet, ha figyelembe vesszük azt is, hogy ezzel az értékkel a 48. helyet foglalja el az országok 144-es rangsorában. Ennek a helyezésnek az az oka, hogy Nigéria nem csak küldő ország a fejlett országok tekintetében, hanem a kontinens szempontjából jelentős fogadó ország is egyben. Így miközben Nigéria agyai számára nem elegendők az ország nyújtotta lehetőségek, addig a még kilátástalanabb országok számára

célország Nigéria. Az összesített táblázatban látható, hogy szintén 3,8-es értéket szerzett Botswana, Kuwait, Sri Lanka, Dél-Afrikai Köztársaság és Libéria is. Kiemelve a Dél-Afrikai Köztársaságot, nagyon hasonló folyamatok eredményeképpen jött ki ez az eredmény, mint Nigéria esetében. (WEF, 2012, 474)

4. NIGÉRIA FEJLETTSÉGE - MÁSKÉPP

Más mérőszámokat vizsgálva még jobban átláthatóvá válik Nigéria helyzete, így pontosabban lehet elhelyezni a világgazdaság színterén. Az alábbi mutatók és programok e célt szolgálják elősegíteni.

4.1 HUMÁN FEJLETTSÉGI INDEX

A humán fejlettség vizsgálta gyakran többet árul el egy-egy ország fejlettségéről akár gazdasági értelemben is, mint a csupán a GDP vizsgálata. Ennek az az oka, hogy míg a GDP egy nagyon tárgyilagos gazdasági mérőszám, ami egyébként sok esetben nem elég pontos – például gondolok itt a háztartások között elvégzett munkára, amely gyakorlatilag nem jelenik meg a GDP értékében), addig a humán fejlettséget mérő index (Human Development Index, HDI) olyan tényezőket is magában foglal, mint a születéskor várható élettartam vagy az oktatás minősége.

A 2011-es Humán fejlettséget vizsgáló csoport 187 országot rangsorolt. Nigéria 2011-es HDI értéke 0,429 ez azt jelenti, hogy az alacsony fejlettségű országok közé sorolható. Ez látható abból is, hogy a vizsgált 187 ország közül a 156. helyre rangsorolta a szervezet. 2005-ös és 2010-es adatokkal összevetve ugyanakkor észlelhető egy javuló tendencia több területen is, így a születéskor várható élettartam, bár lassan, de növekszik, a 2005-ös 49 évhez képest a 2011-es adat már 51,9 év, de ugyanígy az egy főre jutó GNI értéke is a 2005-ös 1530 USD-hoz képest 2011-re 2069 USD-ra növekedett. Mindezek mellett az oktatás viszont stagnál. Összevetve Nigériát más szub-szaharai országokkal megfigyelhető, hogy gyakorlatilag nagyon hasonló ebben a tekintetben a térség országaihoz. Érdekes viszont, hogy azon országok amelyek népesség száma egészen

közeli Nigériáéhoz, lényegesen rosszabbul teljesítettek. Ilyen Etiópia (0,363) és a Kongói Demokratikus Köztársaság (0,286) is. (UNDP, 2011, 1-5)

4.2. TÖBBDIMENZIÓS SZEGÉNYSÉGI INDEX

A többdimenziós szegénységi index (Multidimensional Poverty Index, MPI) a nevéből adódóan minőségileg több faktorral dolgozik és szorosan összekapcsolódik a HDI mutatóval, gyakran grafikonon is látható, hogy szinte inverze az MPI adatsor a HDI adatsornak. Ez a mérőszám az oktatás minőségére és a beiskolázottságra, egészségügyi ellátásra és az életszínvonal mérésére használ indikátormutatókat és ezek tükrében mutatja be a szegénység fokát. A 2011-es kutatásban Nigéria MPI mutatója 0,310, ez tartalmazza, hogy a lakosság 33,9% él mélyszegénységben, és a lakosság 64,4%-a a minimum szükséges jövedelem alatti sávban. (UNDP, 2011, 144)

Ezeket a lesújtó számadatokat látva visszatérnék az alapkérdéshez, hogy akkor miért is lenne vonzó Nigéria, vagy akár a többi fejletlen afrikai ország az elvándorolt szellemi elit számára? Egyrészt azért, mert ezek az országok fejlődnek valójában, még ha lassan is, másrészt, pedig pont őrájuk lenne szükség ahhoz, hogy ezen nemzetgazdaságok nyertesén jöjjenek ki a jelenlegi helyzetükből a globális játszma során. Számos együttműködés és nemzetközi szervezet küzd azért, hogy a globalizált világban ezek az országok képesek legyenek kilépni korlátaikból. Hiszen valamilyen szinten az egész világgazdaságnak érdeke, hogy hosszútávon képesek legyenek a szóban forgó nemzetgazdaságok eltartani segélyek és adományok nélkül is önmagukat és népüket. A következő szakaszban az országos együttműködések és nemzetközi kezdeményezéseket szeretném sorra venni, hogy láthatóvá váljon Nigéria fejlődési iránya, hogy merre halad, hogy merre tart.

4.3. MILLENNIUMI FEJLESZTÉSI CÉLOK - MFC

A Millenniumi Fejlesztési Célok (Millennium Development Goals, MDG) a világ jobbá tételéről szóló célkitűzések, amelyeket az ENSZ Titkársága jelölt ki, bevonva a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank és a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet szakértőit, azért, hogy a fejlődő országokat az „észak” országai némiképp helyzetbe hozzák. Ez egy 15 éves terv, amelyet 2000-ben fogadtak el és 8 célt tartalmaz. Ez az együttműködés jelenleg az egyik legszerteágazóbb és legrelevánsabb nemzetközi összefogás.

A Millenniumi Fejlesztési Célok 8 pontja:

1. A súlyos szegénység és az éhínség felszámolása.
2. Az alapfokú oktatás biztosítása mindenki számára.
3. A nemek közötti egyenlőség és a nők felemelkedésének előmozdítása.
4. A gyermekhalandóság csökkentése.
5. Az anyák egészségének javítása.
6. A HIV/AIDS, a malária és más betegségek elleni küzdelem.
7. A környezet fenntarthatóságának biztosítása.
8. Globális fejlesztési partnerség kialakítása. (UN, 2012)

Nigéria számára a különböző célokon végighaladva mutatom be, hogy mit is jelent az MFC, mely területeken érték el sikereket és hol van még szükség nagyobb odafigyelésre, pénz- vagy összefogás-koncentrációra. Két szakaszra bontva tekintem át az eredményeket. Az első szakasz 2000-2007-ig, majd pedig második hullámban napjainkig.

A súlyos szegénység és az éhínség felszámolása:

A Nigériában a társadalom szegény rétege főként a vidéki lakosságból tevődik össze. Pontosabban jellemzően azokból a vidéki emberekből, akik alacsony végzettségűek és helybeni gazdálkodással foglalkoznak. A helyzet javítása érdekében át kell látni, hogy bár nagymértékben hozzájárul Nigéria GDP-jéhez a mezőgazdaság, mégsem elég hatékony, hiszen gyakran idősök és/vagy nők képezik a domináns munkaerő rétegét, továbbá nincs lehetőségük adaptálni az új technológiákat, amelyekkel termelékenyebbek lehetnének. Így

közvetetten a technológia hozzáférése és az infrastruktúra fejlesztése is a szegénység elleni küzdelem rész célja lehet. Ide sorolható a társadalombiztosítási rendszer javítása is, hogy a humán erőforrást minél tovább a munkaerő piacon lehessen tartani. Így nem csak az egyén és az ő családja kerül jobb helyzetbe, hanem közvetetten az államnak is nő a hasznossága.

Az alapfokú oktatás biztosítása mindenki számára:

A kitűzött cél elérésében Nigéria jó úton halad, 2007-ben már a 10 jogosult gyermekből 9 részesült oktatásban. Nőtt az írástudók aránya és az új tanárok száma is az országban. Az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja (United Nations Children's Fund, UNICEF) programjának (Girls Education Project, GEP) sikere révén pedig egyre több leánygyermeket sikerült az oktatási rendszerbe integrálni.

A nemek közötti egyenlőség és a nők felemelkedésének előmozdítása:

E tekintetben is vannak előrelépések, bár továbbra is fennáll az egyenlőtlenség a férfiak és a nők között, ez látható az alapfokú oktatásban is a beiratkozási adatokban, ahol 10 beiratkozott fiúra 8 lány jut, illetve a középiskolák adatsorában, ahol pedig 9 lány jut 10 fiúra. A politikai életet tekintve nem lehet ilyen mértékű haladásról beszámolni, 2000-ben az országgyűlés munkájában 100 férfi és 3 nő, 2007-ben 100 férfi és 8 nő vett részt. A nők képzése az egyik útja a szegénység felszámolásának, s részben gátat szab a korai gyermek házasságnak is.

A gyermekhalandóság csökkentése:

Az MFC program első időszakában nem sikerült eredményeket elérni ezen a téren, hiszen 1000 élve születésre 30 volt az irányszám 2015-re, helyett az 2005-ig növekedett és nem csökkent a 2000-es 81-es létszám. Az oltóanyagok elérése tekintetében viszont az egy év alattiakat tekintve 50%-kal nőtt a hozzáférés 2000 és 2007 között, ami azt jelentette, hogy 2007-re az egy év alatti gyermekek hozzávetőleg 60%-a megkapta a megfelelő védőoltásokat. Ugyanakkor 2007-ig bezárólag az 5 hónap alattiak elhalálozása szintén emelkedett némiképp a 2000-es adatokhoz képest. Amennyiben ez a tendencia folytatódna, határozott lépéseket kell tenni az újszülött és gyermekgondozási programok keretében.

Az anyák egészségének javítása:

A gyermekágyi elhalálozás komoly kihívást jelent Nigéria számára. A vidéki nők másfélszer veszélyeztetettebbek, mint a városban élők. Konkrétan, míg vidéken 100000 élve születésre 828 édesanya halála, addig a városban ugyanennyi élve születésre „csak” 531 anyai halálozás jut. Ennek főként az az oka, hogy különösen rosszul működik a szociális háló, a szülés előtti és utáni gondozás minősége alacsony és hiányos. Összességében érezhető és tapasztalható javulás, ugyanakkor közvetetten felelős a problémáért a rossz infrastruktúra is, amely akadályozza a nőket az ellátáshoz való hozzáféréshez.

A HIV/AIDS, a malária és más betegségek elleni küzdelem:

E célnál jelentős előrelépés történt 2003 óta, de még így is nagyon rossz a helyzet. Nigéria világszinten második helyen áll mind a fertőzöttek számában, mint az évente HIV vírusban elhalálozottak számában. 2009-ben 3,3 millió fertőzöttet tartottak számon és ugyanebben az évben 220 ezer ember halt meg. (CIA, 2012) A bejelentett maláriás és a tuberkulózisos betegek száma is csökkent arányaiban, míg 2000-ben 100000 lakosra 2024 maláriás beteg jutott, addig 2004-ben már csak 1158.

Nagyarányú forrásokat szabadítanak fel a malária kezelésére és megelőzésére. A tuberkulózis népegészségügyi problémát jelent az országban, elsődlegesen a diagnosztizálás és az ellátás hiányosságai miatt.

A környezet fenntarthatóságának biztosítása:

Az erdőterületek az elvárt növekedéssel szemben csökkentek: A 2000-es év 14,6%-ához képest 2007-re 12,6%-ra. A célkitűzés 2015-re 20% volt. A tiszta ivóvízhez való hozzáférés viszont emelkedett 6%-kal, 60%-ra. Általánosan megfogalmazható a legfontosabbak kiemelése után, hogy az ország környezeti kihívásai igen sokfélék, úgy mint az olajszennyezés, a gázrobbanás, az erózió, az árvizek, az erdőirtás, az elsivatagosodás, a vízszennyezés, a rossz csatornázás és a városi levegő szennyezettsége. Bár a fejlett országok fenntarthatóságban gondolkodnak a globalizáció folyamán, a fejlődő országok számára ez egy háttérbe szoruló kérdés még jelenleg.

Globális fejlesztési partnerség kialakítása:

Nigéria aktívan részt vesz számos nemzetközi és regionális szerveződésben, többek között az Afrika Unióban (AU) és az Új Partnerség az Afrikai Fejlődésért (NEPAD), de a Kereskedelmi Világszervezethez (WTO) is csatlakozott és a Nyugat-Afrikai Országok

Gazdasági Közösségéhez (ECOWAS) is. Nigéria a globális partnerség révén megtapasztalhatta az adósságcsökkentést, ugyanakkor gyakran hiányzik az alapvető infrastruktúra (közlekedés, energia-, víz-, és a szociális infrastruktúra - egészségügyi és oktatási), a közbiztonság, az élet és a tulajdon védelme az országban. A globális partnerség révén arra van szüksége, hogy az országban vállalatok letelepedjenek és termeljenek, másrészt, hogy a megtermelt javakat a gazdasági korlátozó eszközöket elkerülve tudják a világpiacra vinni. (Government of the Federal Republic of Nigeria, 2008)

5. ábra: A Millenniumi fejlesztési célok megvalósulása Nigériában

Forrás: Saját szerkesztés

Összefoglalva 2010-ig az MFC eredményeit az alábbi fajsúlyos eredmények és hiányosságok születtek.

I. Az első cél kiemelkedő pontja az alultáplált gyerekek számának csökkentése, amely 2008-ra 23,1%-ra csökkent vissza, ugyanakkor a munkahelyek teremtésében továbbra sem sikerült átütő eredményeket elérni, így a program még koncentráltabb összehangolására van szükség ezen a területen.

II. A második cél elérésében a beiskolázással különösen jól halad Nigéria, és a fiatalok közül egyre többen birtokolják az alapfokú műveltség szintjét. 64,1 százalékról 80

százalékra nőtt a számuk 2008-ig, ugyanakkor az oktatás minősége továbbra is kihívást jelent az országnak.

III. A harmadik cél eléréséhez dinamikus a fejlődés, de még mindig nem elég gyors, így bár fokozatosan nő a lányok beiskolázásának száma, még mindig nem éri el a fiúkét.

IV. A negyedik cél elérésében is vannak részeredmények, mivel 2003 és 2008 között sikerült a gyermekhalandóság arányát hozzávetőleg 25%-kal visszaszorítani, de a gyermekek alapegészségügyi ellátását még mindig gyorsabban és hatékonyabban kellene fejleszteni, hogy elérjék a célt.

V. Az ötödik cél tekintetében ígéretesek a statisztikai mutatók, de továbbra is problémát jelent, hogy a szüléseknél még mindig alacsony a szakképzett egészségügyi dolgozók részvétele, ez pedig komolyan növeli a fertőzések és komplikációk kockázatát. Ezen kívül a terhes-gondozás tekintetében is minőségi javulásra van szükség.

VI. A hatodik cél elérésében az előrelépések ellenére is sokkolóak az adatok melyek szerint 2008-ra még mindig nem sikerült a HIV fertőzött terhes nők számát 4% alá csökkenteni. Ugyanakkor sikernek könyvelhető el, hogy a születésszabályozás elkezdett teret nyerni magának, egyre több információ és eszköz jut el a nőkhez a fogamzásgátlást illetően. A malária és a tuberkulózis elleni védekezés terén is sikereket könyvelhet el Nigéria.

VII. A hetedik célt illetően erdőirtásban 2010-re tovább romlott a helyzet, már csak 9,9%-os az erdőterület. Lassan, de biztosan emelkedik a tiszta ivóvízhez való hozzáférés és a csatornázottság is országos szinten, bár régióként eltérő fejlettséggel lehet találkozni.

VIII. A nyolcadik cél elérésében komoly erőfeszítésekre van még szükség ahhoz, hogy tényleges partnerség tudjon kialakulni és előnyös kereskedelmi szerződéseket kössenek Nigériával, amely hosszútávon jövedelmező a nemzetgazdaságnak. Ami az infótechnikai fejlettséget illeti 2000-ről 2008-ra a mobiltelefon használat 2%-ról 42%-ra emelkedett, de internet hozzáféréssel a lakosságnak csak a 15,8%-a rendelkezik. (Government of the Federal Republic of Nigeria, 2010, 1-60)

5. EGY OKTATÁSI MINTAPROJEKT

5.1 OKTATÁSI HELYZET NIGÉRIÁBAN

Az elmúlt évtizedek kormányai Nigériában képtelenek voltak helyreállítani az oktatási rendszert, amely annyira elhanyagolt, hogy csak a nemzetközi összefogások lendítenek rajta időnként. Vajon miért nem törődik egy ekkora ország azzal, hogy kineveljen egy értelmiségi réteget, akik ki tudnák vezetni az országot hosszú évek kemény munkájával az elsöprő szegénységből?

Jelenleg a hatalmas méreteket öltő korrupció vonzza az embereket abba az irányba, hogy állami hivatalokban dolgozzanak, vagy politikai pozíciót szerezzenek. Hiszen így könnyen szert tehetnek magasabb jövedelemre, mint általános kétézer munkával. Elveszett a korábban a társadalmat átszövő komoly erény, így ma már nincs közös érdek, csupán egyéni. Nem volt ez mindig így, például a gyarmatosítást megelőzően virágzott a hagyományos oktatás, bár nem kizárólag akadémiai jellegű volt, hanem vallási alapokra helyezve fontos részei voltak a fizikai és intellektuális képességek fejlesztése, a szakképzés, a becsületes munka vagy a közösségi örökségek értékelése, beleértve a hazaszeretetet és az erkölcsöt is. Akkoriban az egymásért való felelősség érzete egy olyan alapeszme volt, amely nem csupán része volt a kultúrának, hanem releváns szervező eleme is egyben.

A brit gyarmati időszakban sokat változott a helyzet, amikor a misszionáriusok és az európai kereskedők kezdték átalakítani a meglévő oktatási rendszert. Az ő motivációik elsődlegesen igencsak öncélúak voltak, úgy, mint megtéríteni a pogányokat vagy fellelvőpiacot találni áruiknak. Ezek az emberek a céljaiknak megfelelően alakították ki az oktatási szisztémát, azzal operálva, hogy ne képezzenek ki önmaguknál többre képes egyéneket, így gyakran csak írni, olvasni és számolni tanították az embereket, azért hogy ugyan képesek legyenek a napi ügyek intézésében és a koordinálásban segíteni, de ennél többre ne. (Obiakor és Offor, 2011, 26) Így kezdett egy magasabb értékítéletű szintről teljesen megváltozni és átalakulni a rendszer.

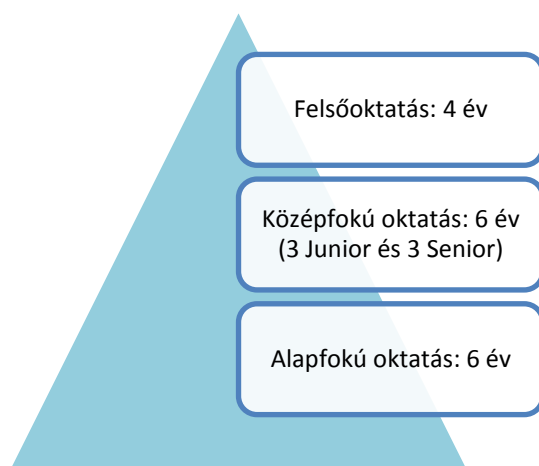
A függetlenség kikiáltása után lehetőség adódott egy újabb átalakulásra, de valójában ez nem a fejlődés irányában történt. Sok éve folyamatosan időszerűnek érződik a változtatás, hogy jobb és minőségi irányba mozduljon el az oktatási rendszer. Időnként ezt a kompetens vezetők is felismerik, például 1997-ben az akkori oktatási miniszter, miután egy országos körúton szembesült azzal, hogy mennyire rossz állapotban vannak az

iskolák és mennyire korlátozott a diákok lehetősége például sportolásra vagy műhelyi tevékenységekre. Így elindítottak egy fejlesztési programot. (Moja,2000, 1) Átütő siker mégsem következett be, mert egyszerűen nem jutott elég forrás erre a célra.

A mindenkori kormányoknak hatalmas kihívás ez. Hatalmas kihívás kellene, hogy legyen. Ezen belül is az alapfokú oktatás lenne a legfontosabb első lépésében, csupán az a gond, hogy az első lépést majdnem fél évszázada nem sikerül teljesen meglépni. 1999-ben elindult az UNESCO-nak (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) egy programja, amely az alapfokú oktatás hozzáféréseinek javítását, az írástudatlanság csökkentését, a felsőoktatás minőségének javítását a technikai és szakmai oktatás- és a tanárképzés fejlesztését tűzte zászlójára. (Moja, 2000, 3)

Napjainkban még a MFC célok fényében is Nigéria hosszú távú céljai ugyanezek az oktatáspolitikában. Bár a kormányzás gyakran leveszi figyelmét az oktatásról további problémát jelent a népesség növekedés okozta kihívás. Hiszen napról napra több diákot kellene beültetni az iskolapadba és számukra színvonalas oktatást biztosítani. Tehát egyrészt stratégiai és strukturális, másrészt minőségi átalakításra van szükség. Ehhez nem csupán pénzügyi forrásra lenne szükség, hanem egy olyan háttérfelügyeletre, amely a minőségen kívül a jogi körülményeket is folyamatosan ellenőrizné és adott esetben be tudna avatkozni. (Obucha, 2009, 740-741)

A jelenlegi oktatási szerveződés alapjául az 1977-es rendelet szolgál, amelyet 1990-ben átalakítottak. Ezek alapján az alapfokú oktatás hat év, ahol a bázis-tudást sajátíthatják el a diákok, vagyis matematika, angol nyelv, bibliaismeret, tudomány, törzsi anyanyelv ismereteire tesznek szert. Magániskolákban lehetőség adódhat számítógépes, művészeti és idegen nyelvi képzésekre is. A középfokú oktatás is hat éves, de három-három évre oszlik (Junior-Senior), melyek után vizsgákat tesznek a tanulók. (Moja, 2000, 2-4)

6. ábra: Nigéria oktatási rendszere

Forrás: saját szerkesztés Moja (2000) alapján

Végül ezekre épül a főiskolai és egyetemi oktatás. Arra a kérdésre, hogy vajon elképzelhető-e nagyobb léptékű változás, nehéz megadni a választ, de a nemzetközi segítségekből egyet-egyét kiemelve mindenképpen reménykeltőbbnek tűnik a helyzet, mintha csak Nigéria önnön erőfeszítéseit elemeznénk. Ebből a szempontból mindenképpen releváns az UNESCO 2007-ben induló kezdeményezése, melyben az Oktatási Minisztériummal karöltve indított el egy tíz éves programot. Az UNESCO egy speciális tervezetet, az oktatáspolitikai és stratégiai szimulációs modellt hangolta össze a nigériai oktatási rendszerrel. Ennek eredményeként született meg a „WE CAN” (We Educate for Character, Aptitude and our Needs) program, aminek keretében mind az oktatáspolitikát koordináló minisztériumnak, mind az oktatási rendszernek a reformját meghatározták. Ebben a nemzeti oktatáspolitikai egységessé formálást és koordinálását, az oktatási rendszer standardizálását, minőségbiztosításának kialakítását, illetve a felsőoktatási intézmények állami felügyeletét határozták meg. A cél elérése érdekében a fiskális politikát is érték átszervezések, ugyanis igaz, hogy a fejlődő országok átlagához képest a GDP-nek magasabb arányát (5%) fordítják az oktatásra Nigériában, ám ez még mindig elmarad a fejlett országok átlagától, ezért 2015-re azt 8%-ra kívánják emelni. (Chang, 2007, 3) Mivel a program egy 2020-ig terjedő időszakot ölel fel, ez egy még kevésbé látható, ám pozitív átalakulás kezdetét jelenti.

A kormányzati intézkedések lassabb realizálódása, illetve a „WE CAN” program tervezett kifutási ideje miatt a humán erőforrás fejlesztési kérdéseiben jelentős teret kapnak a civil kezdeményezések.

5.2. LEHET-E JÓ AFRIKÁNAK AZ AGYELSZÍVÁS?

Vissza kell-e mindenesetben fizikailag szívnia a küldő országnak az elvándorolt agyakat? Lehet-e jó egy fejlődő ország számára az agyelszívás? E kérdések gyakorlatilag a szubsztanciái a kutatásomnak. Ha a gazdag országok elszívják az értékes humán tőkét, akkor van-e esélye a szegény országnak arra, hogy felemelkedjen a szegénységből? Egy empirikus kutatás bebizonyította, hogy az agyelszívás nettó értékben lehet jó egy országnak. William Easterly és Yaw Nyarko a The Brookings Global Economy and Development által publikált cikkben sorra vették és számszerűsítették az agyelszívással járó növekedéseket és csökkenéseket, így jutottak arra a végkövetkeztetésre, hogy az agyelszívás nem negatív. (Easterly és Nyarko, 2008, 1-33) Egyértelmű, hogy amennyiben hazatér a migráns a külföldön szerzett képzés után a humánértéke magasabb lesz. Ezt „agygyarapodásnak” (brain gain) (Csanády és Személyi, 2006) nevezi a tudomány. Amennyiben Nigéria szeretné felszámolni a korrupciót és a kiszolgáltatottságot, támaszkodnia kell azokra az agyakra, amelyek meggyarapodtak az emigrációban. A GSSAAA-ról szóló esettanulmányom pedig egy gyakorlati példán keresztül mutatja meg azt, hogy hogyan valósulhatnak meg az agyelszívás pozitív hatásai, vagyis a gyarapodás kézzelfogható eredményei kerülnek megvilágításba. Jól ismert hasonló szerveződés a Nigérián belül tevékenykedő, egyébként Észak-Amerikából irányított Hope Waddell Institute, Calabar Old Students’ Association, akik szintén épület felújítási projektbe kezdtek, tetőcserével, padlózat- és vízvezeték felújítással és a konyhai épület teljes renoválásával a Hope Waddell Training Institution területén. De hasonlóan hozzájuk, a The Alumni of Christ the King College Onitsha, és Holy Child College Lagos öregdiákjainak is vannak kezdeményezései, többnyire oktatási és felújítási programokkal, több-kevesebb sikerrel, amennyire anyagi forrásaik és kapcsolatrendszerük engedi. (Nwasokwa, 2012) Ezek közül regionális szinten kiemelkedik a GSSAAA projekt, nem csak eredményessége tekintetében, hanem hálózati struktúrájában is megelőzi a felsorolt szervezeteket.

5.3. GSSAAA - GOVERNMENT SECONDARY SCHOOL, AFIKPO ALUMNI ASSOCIATION

5.3.1 Government Secondary School Afikpo ismertetése

A Government Secondary School Afikpo (GSSA) Nigéria egyik állami fiú középiskolája Ebonyi tartományban. Az országnak ez egy olyan területe, amely a biafrai háború idején ki akart válni és önállóvá szerveződni. A polgárháború előtt a GSSA Nigéria vezető középiskolái közé tartozott. Akik itt tanultak később olyan neves egyetemeken folytatták tanulmányaikat, mint a Yale, Harvard, Princeton, MIT, Nsukka, Stanford, Johns Hopkins, Dartmouth, U.Penn, Lagos, Mayo, Ibadan, Caltech, Swansea, Howard, Ahmadu Bello, Columbia, UCLA, Emory, Cambridge, IFE, London, Edinburgh stb.

7. ábra: Ebonyi State, Nigeria

Forrás: Saját szerkesztés BBC (2012) alapján

A háború pusztítása és borzalmai elsöpörték e magas színvonalú iskola sikertörténetét. Azok az öregdiákok, akik ezen a helyen jó alapokat szerezve sikerre vitték életüket most visszatértek az alma materhez, megalapítva a Government Secondary

School, Afikpo Alumni Association (GSSAAA) civil szervezetet. Közülük számos orvos, mérnök, építész, geológus, közgazdász került ki, akik professzorok, szakemberek, tudósok, üzletemberek és sikeres vállalkozók, de mind-mind olyan emberek, akik nem felejtették el, hogy hol alapozódott meg az életük, hogy honnan indultak, hiszen nagy hatással volt ez a számukra bűverővel bíró hely arra, hogy kik lettek, mivé váltak életük során. Tehát az öregdiákok úgy döntöttek, hogy egy összefogás keretében helyreállítják a szeretett alma matert, hogy újra szép legyen és, hogy újra jó iskola lehessen a most felnövekvő generációk számára.

Nigéria brit gyarmati uralom alá tartozott, a GSSA középiskolát gyarmatosítók alapították 1953-ban Afikpo városában, olyan neves brit állami iskolák mintájára, mint az Eton és a Harrow. Az alapítók célja alapvetően az volt, hogy jól képzett helyiekkel lássák el az országot, akik képesek önállóan vezetni Nigériát. Az etnikai alapon szerveződő biafriai háború azonban megszakította az iskola fejlődését. Mivel a GSSA Biafra területén volt, így bezárták, majd háborús övezetté alakult.

1. kép: GSSA az 1960-es években

Forrás: Saját archívum

Innentől kezdve egészen a háború végéig, és azt követően is egyre csak romlott a GSSA területének és épületeinek az állapota. A háború megpecsételte a következő ötven

évre az iskola sorsát. A harcok nyomai a mai napig emlékeztetik az arra járókat a háború borzalmaira. Elhanyagoltta és lepusztulttá vált. Ezért is van nagy szükség arra a tevékenységre, amit az egykori GSSA diákok küldetésüknek tekintenek. Kell, hogy új lendületet kapjon az oktatás és ez által az újabb generáció. Ehhez pedig megfelelő körülményeket kell teremteni, hiszen kellenek könyvek, taneszközök, tantermek és minőségi pedagógusok, ahogy ez megadatott az ő számukra az 1960-as években.

5.3.2 GSSAAA küldetése

A GSSAAA küldetésének tekinti, hogy „éhes agyakat” juttasson táplálékhoz az oktatás támogatásával a szub-szaharai régióban, amely magában foglalja az omladozó iskolaépületek helyreállítását és új épületek építését, az elektromos- és vízhálózat javítását és fejlesztését. Ugyanígy tervük a tantestületek támogatása és az iskolák felszereltségének a javítása, többek között a könyvtári állományok és a laboratóriumi felszerelések növelése. Továbbá fellelhető ösztöndíj formájában a diákok közvetlen támogatása is a célkitűzések között. A GSSAAA tevékenysége magában foglalja a „Books for Hungry Minds” kampányt is, amely során könyvadományokat gyűjtenek főként középiskolák számára. Tevékenységük középpontjában elsődlegesen azok a területek állnak, ahol az oktatás színvonala lecsökkent a háborús kudarcok következtében. Az ilyen területek közé tartozik különösképpen Délkelet-Nigéria, Sierra Leone, Libéria és Mozambik is. Jótékonyági munkájukat a GSSA helyreállításával kezdték, ahol annak idején ők is megkapták a megfelelő alapokat, ahhoz, hogy később külföldön folytathassák tanulmányaikat.

5.3.3. Erőforrás vagy veszteség?

A kérdés adott. A válasz is. GSSA öregdiákjai szövetséget alkotnak, egy olyan szövetséget, amellyel értéket teremtenek Nigéria számára. Édesapám révén, aki 1962-től 1971-ig volt a középiskola tanulója közelebbről sikerült tanulmányoznom az szervezet munkáját. A biafrai háború megnyújtotta számára és sok túlélő számára is az ottani tanulást (akkor még 5+2 éves középiskolai rendszerben)³, miközben a háború borzalmai még erősebben összekovácsolták őket. Így ma, követve a technika vívmányait, egy

³ 5 év középfokú általános oktatás, majd felvételi rendszerrel ráépült a nagyobb középiskolákban újabb 2 év egyetemi előkészítő év.

levelezőfelületet használva, fórum jelleggel beszélnek egymással, és osztanak meg gondolatokat, információkat, tanulmányokat és különféle alkotásokat a közösséggel. Az internet segítségével hihetetlen sebességgel sikerült összekapcsolni a világ számos pontjára sodródott egykori diákokat. Tényleges napi kapcsolat van közöttük, és ez egy olyan természetfeletti kapocs, amelyről nehezen eldönthető, hogy kulturálisan determinált, vagy a közös tapasztalatok azok, amelyek kialakították.

Az oktatás nagyon fontos. Az oktatás minősége nagyon fontos kellene, hogy legyen. A GSSA öregdiákok példája megmutatja, hogy mennyire releváns az, hogy az egyén milyen középiskolába jár, hiszen ez erősen meghatározza későbbi lehetőségeit és életútját is. Édesapám, Dr. Solomon Ofodile a legidősebb bátyjának köszönheti, hogy a GSSA-ben tanulhatott, aki külön tanárhoz járatta egy évig, hogy bekerülhessen Nigéria egyik legjobb középiskolájába. Ő is az oktatás minőségében látta a kitörési lehetőséget a család számára. Megszerezte azt a tudást, amellyel eljött Magyarországra, és ma gyermeksebész, gyermekgyógyász háziorvos lehet. Édesapám egy azok közül a diákok közül, akik elszívott agyak, és akik sikerre vitték életüket egy másik országban, egy másik kontinensen. Semmi különleges nincs őbenne (leszámítva esetleg azt, hogy megtanulta a magyar nyelvet, és nem egy angolszász nyelvezetű országban telepedett le), sokan közülük ma Észak-Amerikában és szerte Európában élnek. Ők vajon erőforrások, avagy veszteségek Nigéria számára? Erőforrások. Mindegyikük egyesével is erőforrás, hiszen a hátrahagyott családot egyrészt támogatják a magasabb életszínvonal eléréséhez; kutat fúratnak számukra, hogy elérhető legyen a tiszta víz forrása, és esetleg kereskedhessenek vele, ezáltal újabb jövedelemforrást teremtvé nekik. Finanszírozzák az unokahúgok és unokaöcsők egyetemi tanulmányait azért, mert tudják, hogy mennyit számít a tudás, amelyet megszereztek, és ezzel szeretnék a család több tagját a kiemelkedésben segíteni, hiszen tisztában vannak vele, hogy számukra is sokkal korlátozottabbak lettek volna a lehetőségek, ha nem a GSSA épületeiben kezdték volna szárnyaikat bontogatni. Együtt pedig még inkább erőforrások, a GSSAAA keretében ténylegesen értéket teremtenek, egy olyan nemes célt szem előtt tartva, amely nem csupán segítség, hanem lehetőség is Nigéria ifjai számára. A minőségi oktatás lehetőség egy jobb, békésebb, egységesebb, és anyagilag elfogadhatóbb életre.

A GSSAAA szervezet pontosabb áttekintése végett interjút készítettem néhány vezetővel és aktív taggal, így egészen közélről sikerült vizsgálni és elemezni a kezdeményezés működését. A GSSAAA szervezeti szintű elindításában fő motivációként szolgált a GSSA épületének infrastrukturális helyreállítása, amely a nigériai biafrai

háborúban súlyosan lepusztult. E célok kezdték összefogni az egykori diákokat. Tehát közvetve az oktatási feltételek javítása is motiváció, annak érdekében, hogy minél magasabb szintű oktatásban részesüljenek a jelenlegi és a jövőbeni GSSA diákok. Amennyiben sikerül ez a minőségbeli javítás, „a határ a csillagos ég”, hogy Obi Nwasokwa szavaival éljek, aki a szervezet vezetője. Vagyis, véleménye szerint a lényeg az oktatás minőségén van, az nem kardinális kérdés a továbbiakban, hogy a fiatal képzett nigériaiak otthon maradnak-e, vagy emigrálnak Európába vagy Amerikába, mivel az eszközt megkapják ahhoz, hogy saját és családjuk életkörülményeit javítsák. Lényegesen jobb kilátásaik lesznek az életben, amennyiben a középiskolai években megfelelő alapot szereznek. Így akár otthon, akár a távolból képesek lesznek arra, hogy segítsenek Nigéria újjáépítésében, mind fizikailag megfogható eredményekben, mind pedig mentális szinten, hiszen szükség van vezetőkre és szakemberekre, akik képesek jó irányba kormányozni az országot.

Az egykori diákok összekapcsolása viszonylag gördülékenyen, kihasználva a modern technikai vívmányokat zajlott, igaz volt egy nagy segítség az interneten és a telefonon kívül, mégpedig a jelenlegi GSSAAA „szülő szervezete”, a GSSA-OBA (Government Secondary School Afikpo Old Boys' Association). A GSSA-OBA már 1970 óta létezik, ennek ellenére az internet nélkül nem lett volna képes elérni a GSSAAA azt, amit eddig sikerült. A személyes kapcsolatok erősek, így gyakran a célokba vetett hit és elkötelezettség lendítette tovább a szervezet fejlődését. Néhány év alatt sikerült kialakítani a találkozók és megbeszélések rendszerét részben a világháló segítségével. Ilyen összejövetelek alkalmával vitatják meg a projekteket, hiszen időnként az iskola épületében gyűlnek össze, így szemmel látható számukra, hogy mely feladatok lennének a legszükségsszerűbbek, illetve ilyen alkalmakkor maguk a jelenlegi tanulók és dolgozók is elmondhatják, hogy mi az ő meglátásuk, mely programok lennének számukra a legfontosabbak. Így a kuratóriumi testület mellett ténylegesen olyan emberek is részesei valamelyest a projektek kiválasztásának, akik ott élik a mindennapjaikat. Nyilván a finanszírozás is behatárolja ezeket a döntéseket, ugyanakkor mindenképpen felállítanak egy prioritási sorrendet a választásnál.

Így adódott, hogy a legelső projekt a Water Project (Vízügyi) volt, hiszen víz alapvető fontosságú minden élhető környezetben, ezután következtek az épületek, ahol először a leglepusztultabbak kerültek a listára, melyek már igazán használhatatlanok és veszélyesek voltak. A GSSAAA a projektek kivitelezésében alapvetően két nehézségbe ütközött, egyrészt, hogy megteremtsék a kivitelezéshez szükséges forrásokat, másrészt,

hogy megfelelő projektvezetőkre bízzák a programokat. Utóbbi inkább csak a legelső alkalomnál vetett fel kérdéseket a vezetőség számára, később már könnyebben megtalálták az alkalmas vezetőt, aki képes kontrollálni a munkát minőségi és időbeni szempontból is. Mindenképpen kiemelendő az, hogy a helyi hatóság részéről semmiféle akadályba nem ütköztek. Tehát a legnagyobb probléma a pénzügyi forráshiány, mivel egyelőre kevés öregdiák ajánlott fel komolyabb adományozást a szervezet felé.

Mindenképpen sikeresek a projektek abból a szempontból, hogy képesek bekapcsolni a helyi lakosságot, akik egyrészt nagyon fogékonyak a projektekre, szívesen dolgoznak együtt a kitűzött célokon a GSSAAA tagjaival az építkezéseken, és nagyon hálásak azért, hogy a szervezet újra értéket teremt a közvetlen környezetükben. A helyi lelkesedéssel ellenben a GSSAAA nem kap semmilyen kormányzati támogatást, annak ellenére sem, hogy már kértek. Így nem csoda, ha a szervezet tagjai úgy érzik, hogy sok időre és sok pénzre van ahhoz szükség, hogy sikerüljön olyan minőségi oktatást szervezni Nigériában és a GSSA-ben, olyan szinten, mint a biafrai háborút megelőzően.

A legnagyobb korlát a pénz. Sokmillió dollár (becslések szerint hozzávetőleg hat millió dollár) áll az útjában a gyorsabb fejlődésnek, hogy helyreállítsák a termeket, a lakóépületeket, a laboratóriumot, a könyvtárat és ellássák sporteszközökkel, műszaki berendezésekkel az iskolát. Ugyanígy kardinális az áram- és vízellátás biztosítása és olyan tanárok alkalmazása, akik nem csupán jól képzettek, hanem kellően motiváltak is, hiszen a cél közös kell, hogy legyen. A GSSAAA vezetői szeretnék, ha a XXI. századnak megfelelő épületben és környezetben tanulhatnának a diákok, hogy ténylegesen olyan bölcső legyen a számukra, mint az egykori öregdiákok száma az Alma Mater. Nos, többféleképpen gondolkodnak ez ügyben az öregdiákok, van, aki pesszimistán csak sok-sok generáció felnövekvése során tud elképzelni lényeges változást. Mások viszont optimistábbak. Így van aki, mindig az adott jelenbéli generáció tudatos felelősség vállalását tartja fontosnak, akik értik, hogy a fejlődés és a haladás önmagában nem cél, csak akkor, ha folyamatos és egyirányú, mert ez által lehet hosszútávon generációk szemléletét megváltoztatni. Van, aki pedig úgy vélekedik, hogy a vezetés a kulcs fontosságú, ha jó a vezetés, hatékonyan lehet változtatni rövidebb idő alatt is.

Nigérián kívül, az egykor ott felnőtt emberré válók közül sokan bíznak abban, hogy egyszer nem csak iskolai szinten, hanem országos szinten is működni fog az egy irányba történő haladás. Ám jelenleg komoly problémát látnak abban, hogy a kormány nem törődik eléggé az oktatással. Igen sok kívánnivalót hagy maga után. Így, hogyan is lehetne kinevelni azt a generációt, aki nem csak elvesz, hanem hozzáad ehhez az országhoz?

Talán egyszer lesz egy olyan kormány, amely igazán törődik majd az oktatással, amely felismeri a fontosságát, hogy képes legyen Nigéria kitörni a szegény, nyomorgó fejlődő ország megítéléséből az országok világgazdasági pozícionálása mezsgyéjén.

5.4.GSSAAA PROJEKTEK

5.4.1. A GSSAAA befejezett projektjei

Vízügyi projekt

Az első projekt a GSSA-n belül az intézményben az vízellátás megoldására született meg. Ez a projekt sikeresen zárult le 2009 júliusában. A költségvetési szükséglete 20000 \$ volt a kivitelezéshez, melynek során kettő egymástól függetlenül működtethető vízvezetékrendszert építtettek, továbbá víztározók és kifolyócsapok készültek.

Labdarúgás projekt

A projekt költsége 2500 \$ volt, melynek során eszközöket vásároltak többek között új mezeket, lábszárvédőket, labdákat, elsősegélydobozt, kapukat stb., így folytatódni tudott a tradíció, vagyis továbbra is minden évben megrendezésre kerülhet „Házak versenye”. Évente három szemeszterre bontva voltak választhatóak a különböző sportágak a diákok számára, így az első szemeszterben az atlétika, a másodikban a labdarúgás, a harmadikban pedig a hoki. Krikettezni egész évben lehetett. A sport mindig fontos szerepet játszott az iskola életében, így a házak versenyén túl voltak nagyversenyek is, ahol az iskolai versenycsapat a legkiválóbb sportolókkal képviseltethette magát. A hétköznapiakban a délelőttönként a házvezetők tartottak tornát a sportpályán, amit a diákok tettek rendbe, ha kellett füvet nyírtak, ha kellett kosárpályát alakítottak ki.

Vizsgaterem projekt

2010-es év nagy egyik projektje a hall átépítése és helyreállítása volt, mellyel augusztus végére elkészültek. A beruházási költség összesen körülbelül 47000 \$-t tett ki. Így ma már biztosan nem fenyegeti a diákokat az a veszély, hogy összeomoljon az épület felettük. Az egyik legfontosabb hely volt a diákok számára. Központ aula volt. Az igazán fontos események itt zajlottak: itt tartották a közös imákat és énekléseket, esetenként a vetítéseket. Reggelenként itt volt a gyülekező a tanítás előtt, ahol először felállva

köszöntötték az igazgatót majd meghallgatták tőle az új hirdetőmeneteket. Majd innen vonultak át közösen a tantermekbe. Ebben az aulában írták az érettségi vizsgákat is.

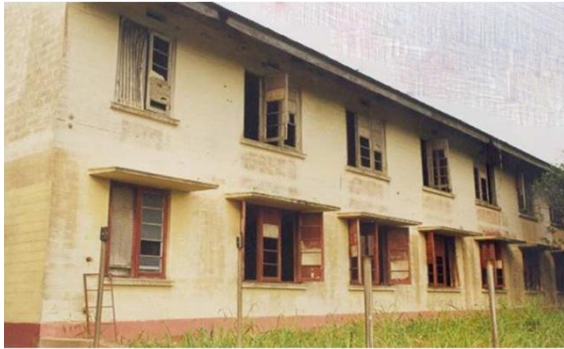

2. kép: Vizsgaterem projekt

Forrás: Saját szerkesztés GSSAAA alapján

A központi tanítási épület projektje

2011 februárjára elkészülő projektet a GSSA Main Building Classroom (MCB) csoportja végezte el. A hónap végén a GSSA diákok már birtokba vehették a felújított és restaurált épületet. A múltban ez az épületrész volt az, ahol a legtöbb tanítás zajlott, vagyis délelőttönként itt szívhatták magukba a tudást a fiatal nebulók. Illetve délutánonként visszatérhettek, gyakorolni vagy házi feladatot írni. A fáradozásoknak köszönhetően a jövőben is így folytatódhat. A projekt befejezése egy jelentős mérföldkő a GSSAAA programjában, hiszen az alma matert emlegetve az ez épület jut először eszébe az öregdiákoknak. A szervezet tagjai közül többen részt vettek a projektben nem csak tőke adományozóként, hanem kivitelezőként is. A beruházás költsége: 95000 \$.

3. kép: A központi tanítási épület projektje

Forrás: Saját szerkesztés GSSAAA alapján

Szaniter projekt

Ez a GSSAAA fő higiéniai projektje, hiszen a közegészségügy mindig meghatározó kérdés egy zárt középiskolánál. Tehát ennek a projektnek a szennyvízelvezetés a sarokköve, mint megelőző intézkedés, hiszen 900 GSSA diák esetében ennek szükségessége nem megkerülhető. A munkálatok során sikerült a vízcsapokat megsokszorozni és újabb WC helyiségeket kialakítani. A tantermek szennyvízelvezetési és vízügyi küldetés során a víztárolók helyreállítása mellett a kútfúrás is helyet kapott a renoválási programban. A teljes projekt költsége 31000 \$ és 2011 júniusára készült el. A GSSA fénykorában még teljesen korszerűek volt az iskola területén található zuhanyzók és mosdó helyiségek, hiszen európai stílusban épült az '50-es években. Szerencsések voltak a diákok, hiszen sokak számára az iskola egy nagyon tiszta és rendezett környezetet biztosított. Míg otthon számukra ismeretlenek voltak a vezetékes vízrendszerek és kénytelenek voltak önként hazahordani a vizet a családhoz, addig az iskolában megismerhették ezt a rendszert is. Viszont a hosszú éveken át tartó elhanyagoltság teljesen tönkretette a korábbi rendezett állapotokat.

4. kép: Szaniter projekt

Forrás: Saját szerkesztés GSSAAA alapján

5.4.2. A GSSAAA folyamatban lévő projektje

A School House épület átépítése és felújítása

A projekt kivitelezés alatt van, ez az épület a GSSA bölcsője. Itt voltak elhelyezve a diákok az alapítás évében 1953-ban. Ez a ház jellemzően reprezentálja azt, hogy mi történt a GSSA-val a pusztulás éveiben. A projekt teljes költsége várhatóan 80000 \$. Az 1960-as években 8 épületben voltak elszállásolva a diákok. Ezek közül a School House, Ibiam House és Okpara House voltak a nagyobb és emeletes házak, míg a kisebbek a Charles Low House, Afikpo House, Mboto House, Niger House és New House. Ezen házak alapján szerveződött az iskolai belső élet, a már említett „Házak Versenye” szellemében. A sportrendezvényeken kívül szombatonként a rendért is versengtek, így az igazgató körbejárta a házakat és pontokat kaptak, mellyel az év végén egy „Madonna-kép”-et nyerhetett el a legrendesebb ház.

5. kép: A School House épület átépítése és felújítása (folyamatban)

Forrás: Saját szerkesztés GSSAAA alapján

5.4.3. A GSSAAA tervezett projektje

Ibiam ház helyreállítása

Amint a School House helyreállítása befejeződik, a következő állomás az Ibiam ház lesz. Ez a ház, ami az iskola egyik alapítójáról kapta nevét, a néhai Dr. (Sir) Francis Akanu Ibiamról, aki Kelet-Nigéria egykori kormányzója volt. A projekt becsült költsége 80000 \$. (GSSAAA, 2012)

5.5. EREDMÉNYEK – AZ AGYELSZÍVÁS FELOLDÁSA

Miről is szólnak ezek a projektek? Tulajdonképpen a teremtésről és a visszaáramoltatásról. Elindult egy folyamat, amely során épületek kerülnek felújításra, könyvek és taneszközök jutnak el a diákokhoz. Ebben a folyamatban igazi minőséggel találkozunk a felnövekvő generáció. Egyrészt magasabb színvonalú oktatásban részesülhetnek, másrészt olyan példával látnak, ami mindenképpen kihat a jövőbeni attitűdjükre. Azok a fiatalok, akik közvetlenül megtapasztalják a GSSAAA tevékenységét képesek lesznek kilépni a kulturális determináltságból. E generáció szembekerül egy lényegesen élhetőbb perspektívával, mint amit a hétköznapiak kínálnak fekete Afrika gyermekei részére. Egészen közelről kerülnek kapcsolatba azokkal az emberekkel, akik ugyanonnan indultak, mint ők, és ma az Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban, Ausztráliában, Európa számos pontján, és Nigériában mérnökök, orvosok, ügyvédek stb., és sikeres emberek.

Bár 1960-ban kivívta függetlenségét a Nigériai Szövetségi Köztársaság, az ott élő és gyarapodó népesség nagy része nem tudja, mennyiféle lehetőséget hordozhatna magában a függetlenség fogalma. Mi, Európában, Magyarországon is függünk az államtól, de mégsem vagyunk annyira elhagyatva és sorsunkra hagyva, mint e fejlődő ország népe. Napjainkban szerte a nagyvilágon felmerül a fiatal generációkban a „Menni vagy maradni?”- kérdés, ami meghatározza a későbbi életutakat. Így alakul ez Nigériában is. A GSSA diákjai közül sokan választották az elmenetet, ugyanakkor mégsem nyom nélkül hagyták el az országot. Ezek az emberek képesek voltak arra, hogy tényleg értéket teremtsenek hazájuk számára egy olyan területen, mint az oktatás. Vagyis pontosan abban a szektorban, amely új kultúrát képes teremteni és átváltoztatni régit. Erről szólnak a projektek, tenni az országért. Ez közvetve annyit jelent, mint elindítani egy szemléletváltoztatási folyamatot, ami képes irányt mutatni a gazdaságnak.

Véleményem szerint az érzelmi indíttatás lángja hajtja igazán a szervezetet. Ez a kulcs és a titok abban, hogy bár kisebb terepen tevékenykednek, összességében mégis sikeresek. Sikeresebbek, mint a nemzetközi projektek.

ÖSSZEFOGLALÁS

Adott az Afrikai kontinens legnépesebb állama és adott egy civil szervezet, ami sok embert összefogva dolgozik a nigériai oktatási körülmények javításán. A GSSA öregdiákjai nem csupán elszívott agyak, nem veszteségek, hanem erőforrások, hiszen azzal a tudással, amit külföldön szereztek, most otthon, Nigériában teremtenek értéket. Az agyelszívás végső soron egy lehetőség arra, hogy a migránsok jobbra, élhetőbbé és gazdagabbá tegyék az anyaországot. Ehhez is kell egy kultúra. Kultúra és tudatosság a fejekben. Ha ez megvan, akkor újjá lehet építeni Nigériát. Erről szólnak a projektek, hogy azok mellett, akiket a megnyíló lehetőségek külföldre vonzanak, kineveljék azokat az embereket, akik közül majd sokan otthon maradnak és képesek lesznek, arra, hogy újjászervezzék a szellemi elitet. Ez az egyetlen út arra, hogy felszámolják a szegénységet, a korrupciót, és a kizsákmányolást.

A GSSA öregdiákjai a munkájuk és a családjuk mellett törődnek az anyaországukkal, hiszen szabadidejüket és megtermelt anyagi javaikat áldozzák a közjó érdekében. Tehát elkezdtek alapjaiban megváltoztatni egy jelenleg még rosszul működő struktúrát. Nem csak, hogy fontos ez, hanem nagyon fontos Nigéria szempontjából, hiszen az elemzésem abból indult ki, hogy kulturális alapon szemléletváltásra van szükség egy fejlődő országban, ahhoz, hogy felneveljenek egy olyan generációt, amely képes jól irányítani az országot. Tudatosan, egy olyan irányba kormányozni azt, ahol az oktatás, nem csak egy ágazat, hanem az egyik legfontosabb szektor, amelybe érdemes időt, energiát és rengeteg pénzt fektetni, hiszen megtérül a nemzetgazdaság számára.

Az agyelszívás nem fekete és nem fehér. Semmiképpen nem csupán rossz. Világosan látszik abból is, amit az egykori GSSA diákjai képviselnek. Bármerre szóródtak is szerteszét a világban, ők mindig is nigériaiak maradnak. Akár csak a határon túli magyarság analógiájával élve, sosem felejtik el, hogy honnan származnak. Igazán erős kulturális gyökerek fűzik őket az anyaországhoz. Ahhoz a Nigériához, amely képtelen gondoskodni szülöttjeiről, ahol sok a HIV fertőzött, és ahol bár van egy szűk, ám annál vagyonosabb réteg, mégsem törődik senki azzal, hogy merre tart sok tízmillió ember élete, akik szegények, akik lehet, hogy betegek, ugyanakkor lehet, hogy nagyon tehetségesek. Egyszerűen csak hiányzik a példamutatás és felkarolás, hiszen egyedül kitörni a természetes közegből nehéz. A GSSAAA programjai a visszaáramoltatásról szólnak. Ezzel teszik teljessé a kört, és volumenét tekintve ezzel oldják fel az agyelszívást.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

Búr Gábor (2011): A szubszaharai Afrika története – A biafrai háború. Kossuth Kiadó, Budapest. 216 oldal

Búr Gábor–Tarrósy István (2011): Az afrikai vándorlás hátteréről és jellemzőiről. In: Tarrósy István–Glien Viktor–Keserű Dávid (szerk.): Új Népvándorlás – migráció a 21. században Afrika és Európa között. IDResearch Kft.–Publikon Kiadó, Pécs. 99-114. oldal

Csanády Márton–Kmetty Zoltán–Kucsera Tamás–Személyi László–Tarján Gergely (2008): A magyar képzett migráció a rendszerváltás óta. Magyar Tudomány, 5. szám, 603-616. oldal

Csanády Márton–Személyi László (2006): Brain Drain. Közelkép a diplomás magyarokról. Századvég, 41. sz. 79-122. oldal

Dabasi Halász Zsuzsanna (2009): Nyertesek és vesztesek! PhD értekezés, Miskolc. 188 oldal

Easterly, William–Nyarko, Yaw (2008): Is The Brain Drain good for Africa? ,The Brookings Global Economy and Development, Working Paper 9. p 42

Festus E. Obiakor–Fr. MaxMary Tabugbo Offor (2011): Special Education Provision in Nigeria. International Journal of Special Education, Vol. 26, No1. pp. 25-32

Glien Viktor (2010): Környezet és fejlesztés Afrikában. In: Tarrósy István (szerk.): Fenntartható Afrika. Publikon Kiadó, Budapest. 31-54. oldal

Government of the Federal Republic of Nigeria (2008): Mid-Point Assessment of the Millennium Development Goals in Nigeria 2000-2007. The Office of the Senior Special Assistant to the President on MDGs, Abuja. p 71

Government of the Federal Republic of Nigeria (2010): Millennium Development Goals Report, Nigeria 2010. Government of the Federal Republic of Nigeria, Abuja. p 64

Government of the Federal Republic of Nigeria (2010): Nigeria – Millenium Development Goals. Report 2010. Office of the Senior Special Assistant to the President on MDGs, Abuja. p 64

Gwang-Chol Chang (2007): Nigeria 10-Year Strategic Plan for Education. UNESCO, Paris. p 20

Igwe, Alban (2010): Intellectual Poverty – the Bane of African Development. In. Proceedings of the European Conference on Intellectual Capital. pp. 309-316

International Energy Agency (IEA) (2008): World Energy Outlook, 2008. OECD–IEA, Paris. p 578

International Fund for Agricultural Development (IFAD) (2010): Federal Republic of Nigeria, Country strategic opportunities programme. IFAD, Rome. p 75

Juhász Péter Gergő–Kanizsay Endre (2008): Az afrikai mezőgazdaság és a globalizáció. Afrika Tanulmányok, 1. szám. 46-53. oldal

Moja, Teboho (2000): Nigeria Education Sector Analysis. p 53.
http://siteresources.worldbank.org/NIGERIAEXTN/Resources/ed_sec_analysis.pdf
(letöltés: 2012.09.10.)

Ochuba, V. O. (2009): Improving the Quality of Education in Nigeria through effective inspection of Schools. Effective Inspection of Schools, Vol. 129, No 4. pp. 734-741

Schwab, Klaus (ed) (2012): The Global Competitiveness Report 2012-2013. World Economic Forum, Geneva. p 545

Scsepin, O. P. (1978): A fejlődő országok egészségügyi problémái. Medicina Könyvkiadó, Budapest. 395 oldal

Tarrósy István (2011): Afrikai agyelszívás – A kérdéskör néhány mérvadó aspektusa. Afrika Tanulmányok, 3. szám. 48-54. oldal

Tolnai Ágnes (2012): Külgazdaság-politika és versenyképesség. Grotius, Budapest. 141 oldal

United Nations (2012): The Millennium Development Goals Report. United Nations, New York. p72
http://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/The_MDG_Report_2012.pdf
(letöltés: 2012.10.02.)

United Nations Development Program (UNDP) (2011): Human Development Report 2011. UNDP, New York. p 185

University of Iowa: Art and life in Africa.

<http://www.uiowa.edu/~africart/toc/countries/Nigeria.html> (letöltés: 2012.10.10.)

Vörös Zoltán (2010): Segíti-e a fenntartható fejlődést Kína afrikai szerepvállalása. In: Tarrósy István (szerk.): Fenntartható Afrika. Publikon, Pécs. 105-150. oldal

Források

Interjúk GSSAAA tagokkal

Obi N. Nwasokwa, MD., Ph.D - GSSAAA Kuratórium Elnöke – 2012. 08.14

Leonard Okwudili Ozoemena – GSSAAA Főtitkára és a Titkárság vezetője – 2012.08.18.

Roxton Chukwu – 2012-es Konferencia szervezője – 2012. 09. 10.

Dr. Frank Ebozue – 2012.08.11.

Ndubuisi Eke – 2012.08.01.

Dr. Solomon Ofodile – 2012. 08. 01.

Internetes források

BBC (2012): Nigeria church hit by deadly gun attack in Gombe. 5 January.

<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16436112> (letöltés: 2012. 10.01)

CIA (2012): The World Factbook - Nigeria <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html> (letöltés: 2012.09.27.)

GSSAAA (2012) http://gssaaa.org/main/index.jsr?option=com_frontpage&Itemid=1
(letöltés: 2012. 10.10)